

Kalajoki–Kannus

Linnanharjun–Tuohirämeen tuulivoimahankkeen arkeologinen inventointi 2022–2023

Arttu Tokoi
Hannu Poutiainen
Johanna Rahtola

Maanala Oy

Sisällys

Tutkimuksen perustiedot 3
Kohdeluettelo 4
1. Tausta ja tutkimustehtävä 5
2. Menetelmät 9
3. Yleiset havainnot 9
3.1. Topografia 9
3.2. Historiallinen kartta-aineisto 9
3.3. Paikannimistö 11
4. Inventointikohteet 12
4.1. Aiemmin rekisteröidyt arkeologiset kohteet 12
1. Kalajoki Hiidenlinna 12
2. Kalajoki Kinarehenkangas 14
3. Kalajoki Isokallio 16
4. Kannus Pahikaisharju 18
5. Kannus Pahikaisharju 2 19
6. Kannus Vähävedenjärvi 20
7. Kalajoki Hillilä Honkanen Isoriutta 21
8. Kalajoki Tervaskangas 23
9. Kannus Pajakangas (aiemmin Jouhineva / Lisä-Parsiala 2) 24
4.2. Aiemmin rekisteröimättömät arkeologiset kohteet 26
10. Kalajoki Metsähaudankangas 26
11. Kalajoki Metsähaudankangas 2 28
12. Kalajoki Metsähaudankangas länsi 29
13. Kalajoki Konttihaudankangas 31
14. Kalajoki Halmehenperä 33
15. Kalajoki Kinarehenkangas 2 35
16. Kalajoki Sysimökki 36
17. Kalajoki Runsahankallio 38
18. Kalajoki Runsas 40
19. Kannus Niinilampi 44
20. Kannus Kortesuonräme 47
21. Kannus Selkäpolku 51
22. Kannus Lähdekorvenkangas 52
23. Kannus Kortekorpi 55
24. Kannus Hautasaari 57
25. Kannus Pajunhautakangas 59
26. Kalajoki Uusipelto 61
5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista 63
6. Lähteet 64

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: Kalajoen Linnanharjun ja Kannuksen Tuohirämeen tuulivoimahankkeen suunnittelualue

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen inventointi

Tavoite: Tarkastaa alueelta tunnetut muinaisjäännökset sekä selvittää onko alueella aiemmin tuntemattomia arkeologisia kohteita.

Kenttätyöaika: 9.–18.11.2022 ja 17.–20.10.2023

Tutkija: FM Arttu Tokoi, FM Hannu Poutiainen & FM Johanna Rahtola, Maanala Oy

Tilaaja: Winda Energy Oy

Aiemmat arkeologiset inventoinnit: Hiekkanen, M. 1980. *Kannuksen esihistoriallisten muinaisjäännösten perusinventointi 1980*; Lehtola M. 2007. *Röykkiöt ja raudansulatuspaikka, Kannus. Lisä-Parsiala*; Lehtonen, K. 2009. *Tarkastusraportti 10.6.2009a. Kannus, Pahikaisharju. Jätinkirkon tarkastus*. Museovirasto; Lehtonen, K. 2009b. *Tarkastusraportti 10.6.2009. Kannus, Pahikaisharju 2*. Museovirasto; Sarkkinen M. 1992. *Kälviä, Kannus, Lohtaja, Kalajoki ja Alavieska. Kertomus Imatran Voima Oy:n voimalinjan Ventusneva-Pyhäkoski eteläosan inventoinnista 1992*; Skantsi, L. 2016. *Kannus, Maastotarkistukset 14.6.2016*. K.H.Renlundin museo; Taskinen, H. 1985. *Himanka. Inventointi 1984.*

Talletetut esinelöydöt: KM 44401, KM 44402 ja KM 44403

Tulos: Alueelta tunnettiin aiemmin 8 arkeologista kohdetta. Näistä yksi jaettiin kahteen eri kohteeseen. Uusia kohteita löydettiin 16. Näistä kolme on kivikautisia asuinpaikkoja, kaksi röykkiöitä ja loput tervahautakohteita.

Kuva 1. Tutkimusalueen sijainti. Hankealue merkitty punaisella. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Raportin karttakoordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN-järjestelmässä (korkeus N2000). Alkuperäinen arkistoaineisto digitaalisine valokuvineen: Maanala Oy. Raporttikopiot pdf-muodossa: Museoviraston arkisto, alueellinen vastuumuseo ja työn tilaaja.

Kansikuva: Lapio asumuspainanteen keskellä kohteella Runsas. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kohdeluettelo

N.	Kohdenimi	Laji	Tyyppi	N	E	Rekisteröity	Kunta	Inventoinnissa
1	Hiidenlinna	muinaisjäännös	kivirakenteet	7098118	345437	1000028663	Kalajoki	tarkastettu
2	Kinarehenkangas	muinaisjäännös	röykkiöt	7098551	347195	1000028575	Kalajoki	tarkastettu
3	Isokallio	muinaisjäännös	röykkiöt	7098285	348466	1000028572	Kalajoki	tarkastettu
4	Pahikaisharju	muinaisjäännös	kivirakenteet	7097176	346906	217010014	Kannus	ei tarkastettu
5	Pahikaisharju 2	muinaisjäännös	kivirakenteet	7097051	346724	1000014202	Kannus	ei tarkastettu
6	Vähävedenjärvi	muinaisjäännös	tervahauta	7096661	347696	1000044633	Kannus	ei tarkastettu
7	Hillilä Honkanen Isoriutta	muu kulttuuriperintökohde	tarinapaikka	7101091	344042	95500011	Kalajoki	tarkastettu
8	Tervaskangas	muinaisjäännös	tervahauta	7098377	347977	jaettu kohde	Kalajoki	tarkastettu
9	Pajakangas	muinaisjäännös	miilut	7093674	350948	1000028590	Kannus	tarkastettu
10	Metsähaudankangas	muinaisjäännös	röykkiö	7100247	344526	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
11	Metsähaudankangas 2	muinaisjäännös	tervahauta	7100213	344536	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
12	Metsähaudankangas länsi	muinaisjäännös	tervahauta	7100122	344232	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
13	Konttihaudankangas	muinaisjäännös	tervahauta	7099463	345224	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
14	Halmehenperä	muinaisjäännös	tervahauta	7099122	347710	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
15	Kinarehenkangas 2	muinaisjäännös	tervahauta	7098395	346862	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
16	Sysimökki	muinaisjäännös	tervahauta	7098086	346784	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
17	Runsahankallio	muinaisjäännös	röykkiöt	7097866	348471	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
18	Runsas	muinaisjäännös	asumuspainanteet	7097269	348993	uusi kohde	Kalajoki	tarkastettu
19	Niinilampi	muinaisjäännös	asumuspainanteet	7096873	349108	uusi kohde	Kannus	tarkastettu
20	Kortesuonräme	muinaisjäännös	asumuspainanteet	7096364	349640	uusi kohde	Kannus	tarkastettu
21	Selkäpolku	muinaisjäännös	tervahauta	7095943	350067	uusi kohde	Kannus	tarkastettu
22	Lähdekorvenkangas	muinaisjäännös	tervahauta	7094684	350853	uusi kohde	Kannus	tarkastettu
23	Kortekorpi	muinaisjäännös	tervahauta	7093493	351606	uusi kohde	Kannus	tarkastettu
24	Hautasaari	muinaisjäännös	tervahauta	7093243	352078	uusi kohde	Kannus	tarkastettu
25	Pajunhautakangas	muinaisjäännös	tervahauta	7092290	352246	uusi kohde	Kannus	tarkastettu
26	Uusipelto	muinaisjäännös	tervahauta	7098606	347381	uusi kohde	Kannus	tarkastettu

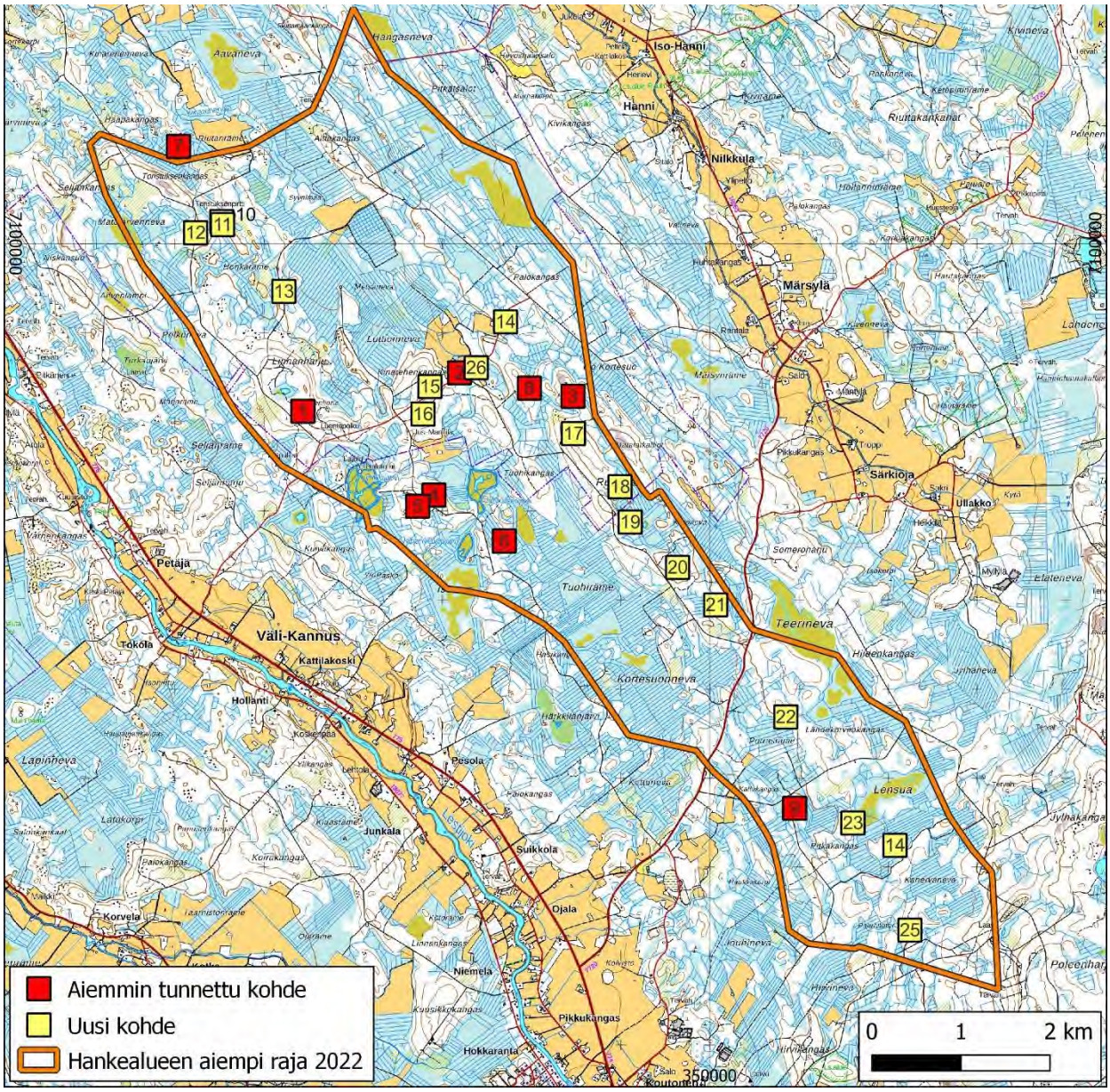
1. Tausta ja tutkimustehtävä

Arkeologinen inventointi liittyy Winda Energy Oy:n Linnanharjun–Tuohirämeen tuulivoimahankkeeseen Kalajoella ja Kannuksessa.

Inventointi tehtiin alun perin vuonna 2022 ja sitä täydennettiin vuonna 2023 rakennuspaikkojen tarkennuttua. Tähän liittyen Pohjois-Pohjanmaan museo antoi hankkeesta lausunnon 26.5.2023 (OUKA/14080/12.03.03.05/2022) ja K.H.Renlundin museo vuorostaan 26.5.2023 (424/11.06.00/2023). Kalajoen osalta lausunnoissa edellytettiin täydennysinventointia muun muassa uusien voimalanpaikkojen kohdalla.

Alueen kokonaislaajuus oli alun perin noin 3260 ha, ja suunniteltuja voimalanpaikkoja oli 48. Uudemmassa suunnitelmassa alueen kaakkoiskulma on rajattu pois ja voimaloiden määrä on enää 47.

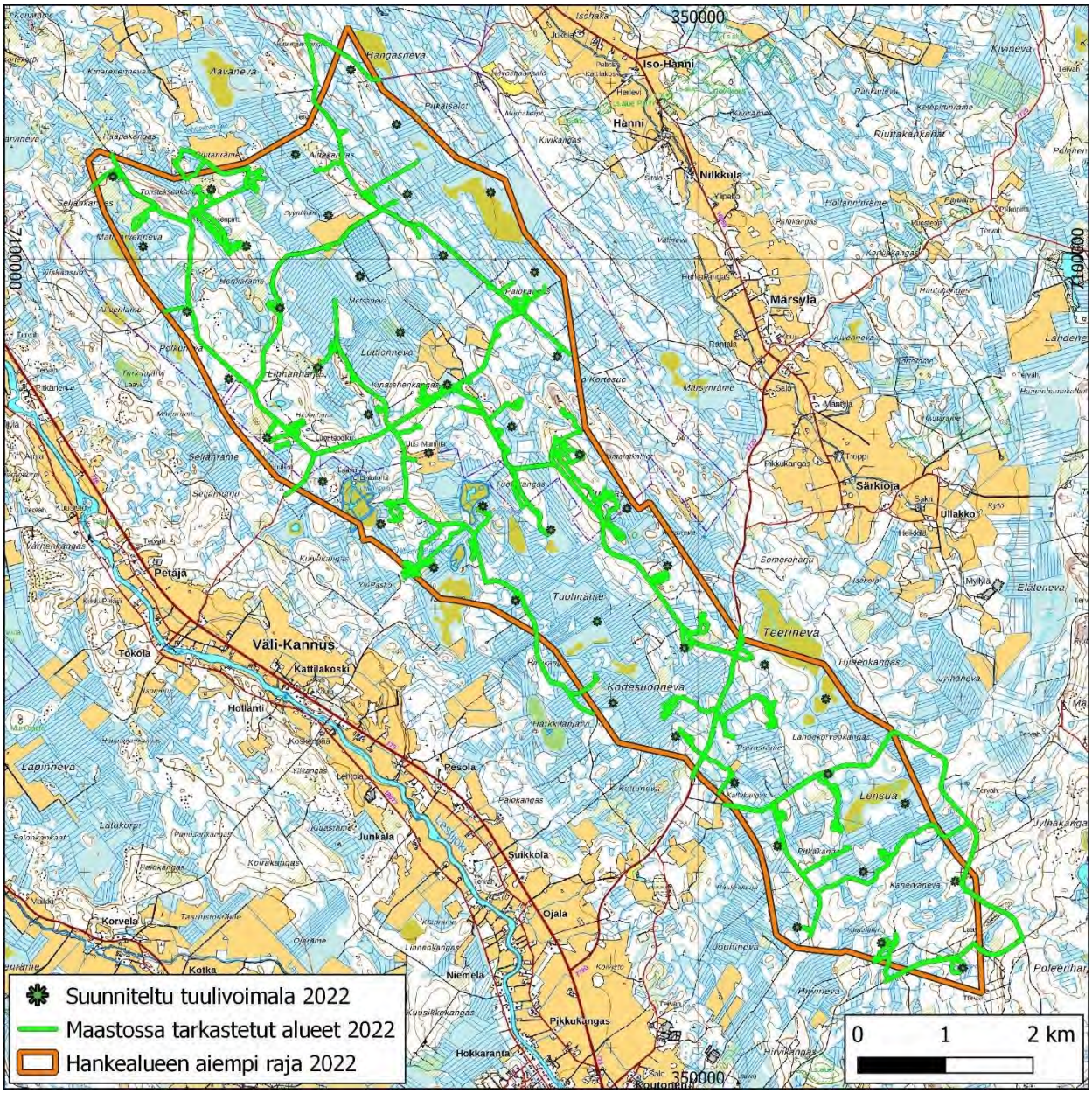
Vanhastaan tunnettuja, Museoviraston Muinaisjäännösrekisteriin kirjattuja kohteita osui alueelle seitsemän. Osa niistä oli tarkastettu maastossa vastikään, eikä niiden uutta tarkastusta siksi nähty tarpeelliseksi. Menettelystä sovittiin museoviranomaisten kanssa (puhelinkeskustelut Lauri Skantsin, K.H.Renlundin museo, ja Marika Kostamovaaran, Pohjois-Pohjanmaan museo, kanssa 8.11.2022).

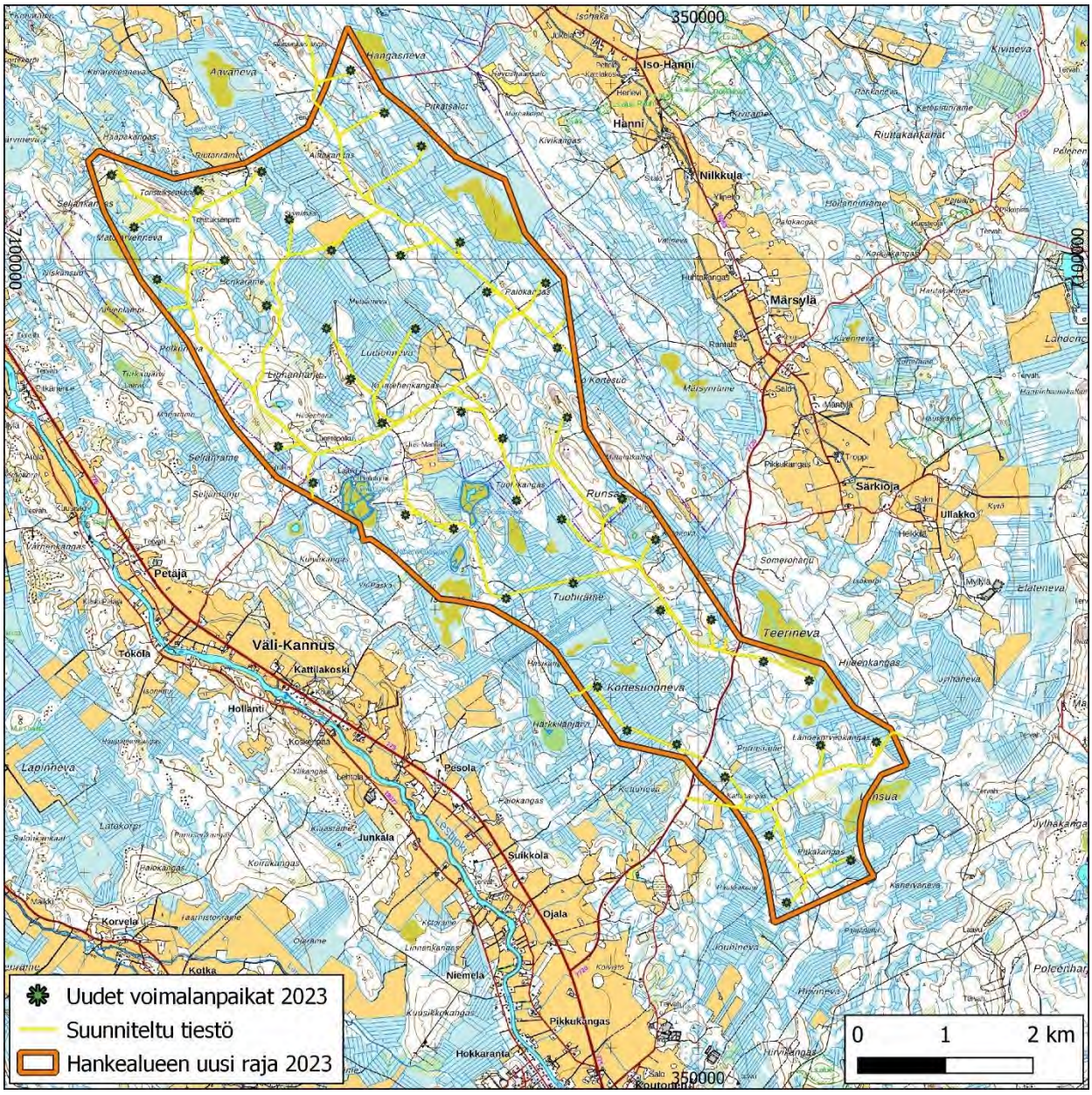
Kuva 2. Kohteiden sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Muut tunnetut kohteet tarkastettiin, ja niille, joille ei aiemmin oltu määritetty aluerajausta, määritettiin rajausehdotus maastohavaintojen perusteella. Lisäksi alueelta etsittiin kaikentyyppisiä aiemmin tuntemattomia arkeologisia kohteita sekä tarkastettiin alueen rajan läheisyydessä ollut luolakohde (tämän raportin kohde 8).

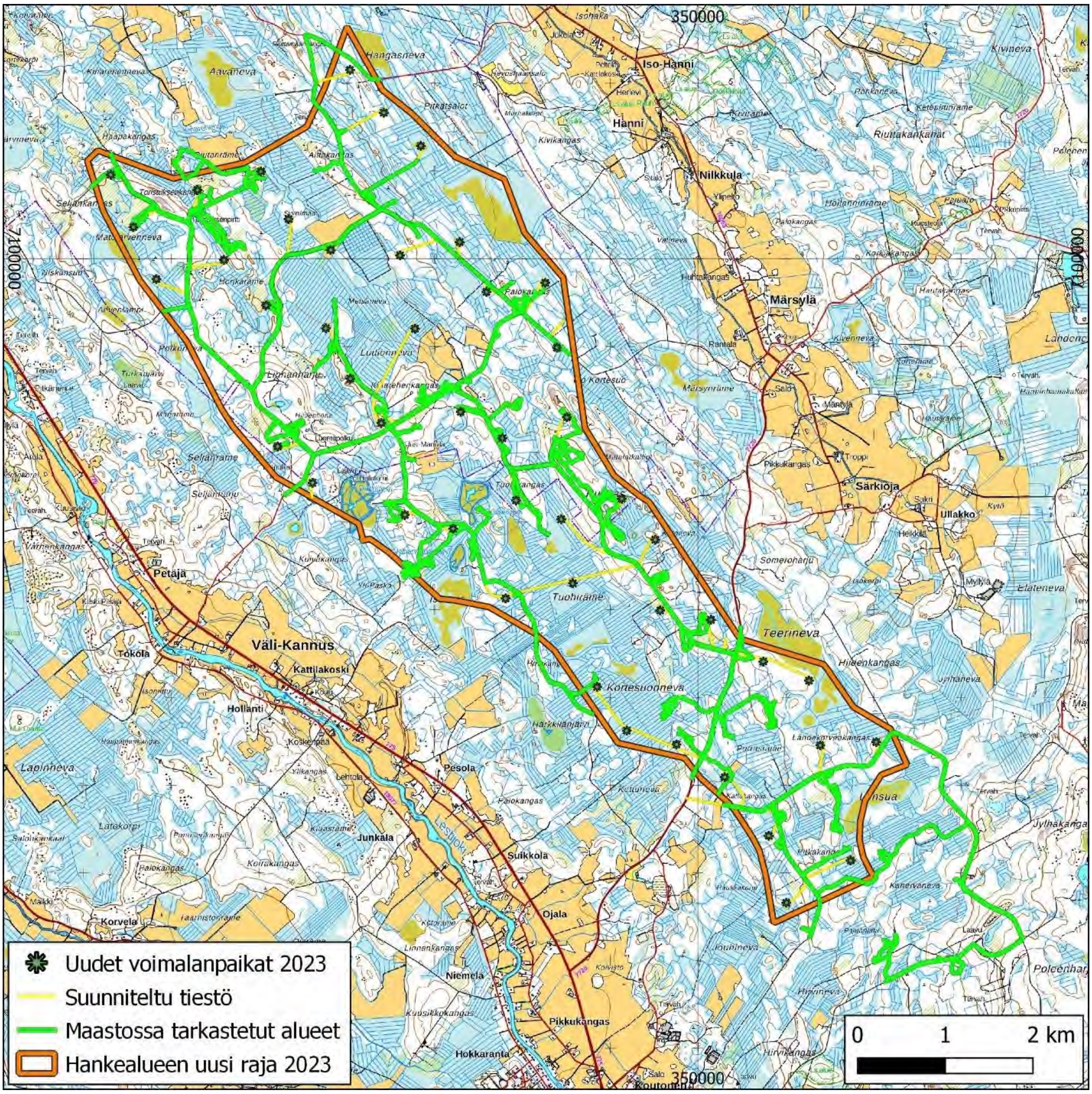
Sopimus inventoinnin tekemisestä solmittiin Winda Energy Oy:n ja Maanala Oy:n välillä 4.10.2022. Maastotyöt tekivät arkeologit, FM Hannu Poutiainen ja arkeologi, FM Arttu Tokoi 9.–18.11.2022. Täydennysinventoinnin teki arkeologi, FM Johanna Rahtola 17.–20.10.2023.

Kuva 3. Alkuperäinen rakennussuunnitelma vuodelta 2022 ja maastossa tarkastetut alueet. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 4. Tarkennetut rakennussuunnitelmat vuodelta 2023. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 5. Uusi rakennussuunnitelma ja maastossa tarkastetut alueet. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

2. Menetelmät

Alueen maankäytön historiaan perehdyttiin valmisteluvaiheessa erityisesti historiallisen kartta-aineiston perusteella (ks. edempänä luku 3.2.). Paikannimistöä tutkittiin Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkiston ja Nimisampo-palvelun avulla. Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineistoon (0,5 pistettä neliömetrillä) perustuvasta rinnevarjosteesta etsittiin anomalioita kuten mahdollisia tervahautoja. Tueksi saatiin lisäksi Oulun yliopiston lehtori, arkeologi, FT Janne Ikäheimolta luettelo LIDARK-hankkeen havainnoista alueella. Kohdekuvauksissa on erikseen mainittu yksinomaan Ikäheimon tietojen avulla löydetyt kohteet. Myös kaikki vanhassa laserkeilausaineistossa näkyvät kohteet löytyivät listalta.

Maastossa tarkastettiin kaikki voimalapaikat, joista arkeologisten kohteiden löytyminen katsottiin mahdolliseksi. Joitain suolla sijaitsevia paikkoja jätettiin tarkastamatta, mutta näissäkin tapauksissa pyrittiin tarkastamaan tien puoleista kangasmaastoa. Kaikki laserkeilausaineistosta tehdyt havainnot tarkastettiin maastossa. Useimmista myös löydettiin uusia kohteita. Joitain paikkoja tarkastettiin lisäksi nimistön ja vanhan kartta-aineiston perusteella (ks. luvut 3.2. ja 3.3.). Näiden lisäksi kiinnitettiin huomiota kivikautisen asutuksen ja röykkiöiden kannalta sopiviin maastonkohtiin ja korkeuksiin. Tällaisia potentiaalisia alueita on seudulla kuitenkin runsaasti, joten inventointi jää välttämättä vain otokseksi kokonaisuudesta.

Maastotöissä noudatettiin vakiintuneita arkeologisen inventoinnin menetelmiä. Maastoa tarkasteltiin pintapuolisesti silmämääräisesti, ja sopiville paikoille tehtiin koekuoppia tai kairauksia. Havainnot dokumentoitiin valokuvin, sanallisesti ja satelliittipaikantimella. Sääolosuhteet olivat maastotöiden aikaan hyvät.

3. Yleiset havainnot

3.1. Topografia

Hankealue sijoittuu kahden jokilaakson väliselle laajalle metsäalueelle. Alueen maasto on suurelta osin ojitettua suota, mutta kattaa lisäksi useita suuria kankaita ja lukuisia pienempiä kankaita ja suosaarekkeita. Osa näistä on varsin korkeita ja selväpiireisiä, mutta monet varsinkin pienemmistä kankaista ovat matalia ja maaperältään kosteita. Maaperä on pääasiassa moreenia ja turvemaita. Pitkänomaiset harjanteet ovat alueella pääasiassa luode-kaakko-suuntaisia.

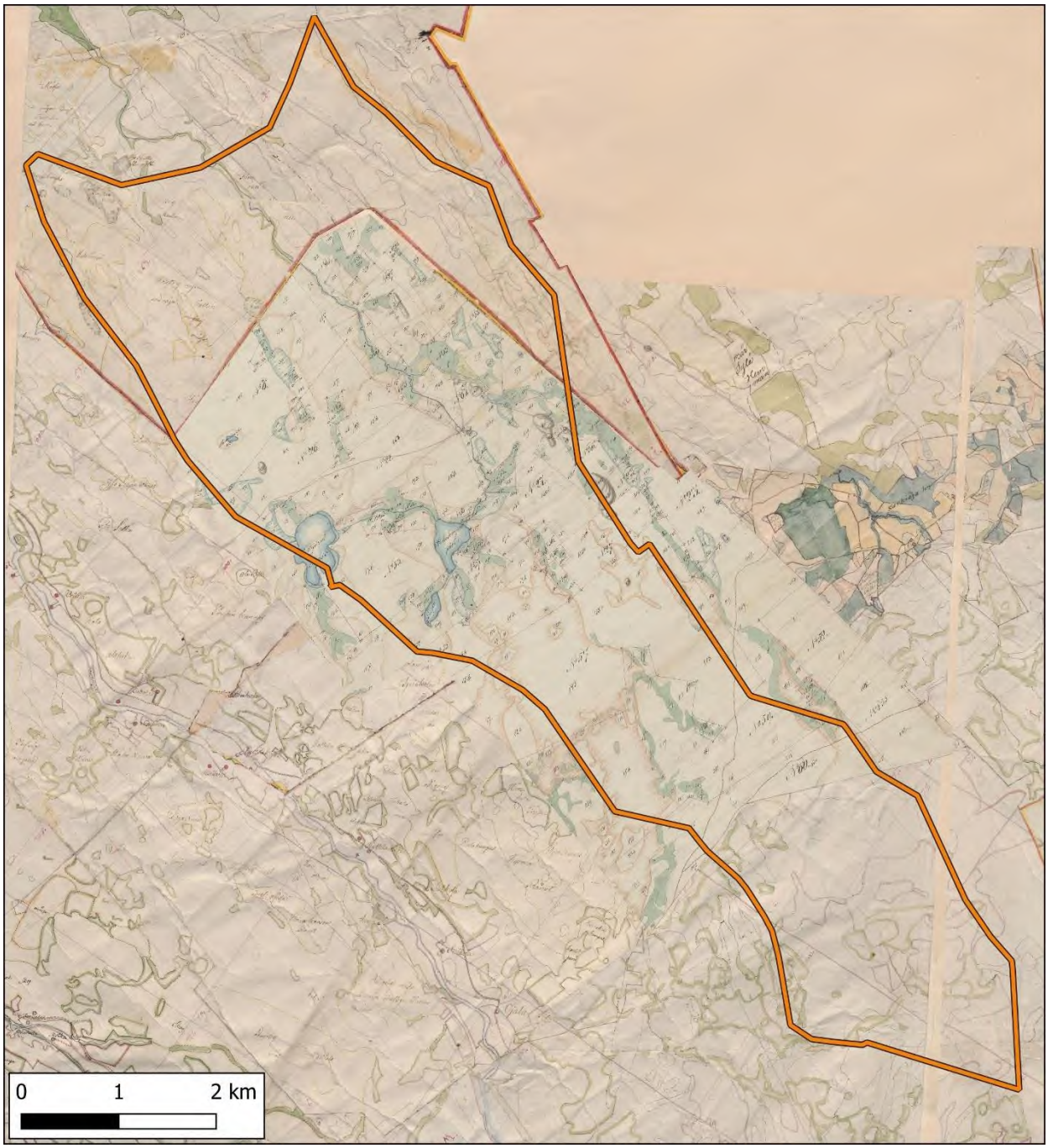
Keskeisimmät vesistöt ovat olleet nykyään pääosin kuivatut Pirttijärvi, Pahikaisenjärvi ja Vähävedenjärvi. Kahden ensin mainitun yhdistää Järvenoja ja Pahikaisjärvestä kohti luodetta laskee Halmehenoja, joka muuttuu alempana Kinarehenojaksi. Alue on korkeudeltaan noin välillä 30–90 m mpy. Alueelta aiemmin löydetyt röykkiökohteet sijaitsevat suunnilleen välillä 40–60 m mpy. Vastaavilta korkeuksilta tunnetaan lähiseudulta lukuisia kivikautisia asuinpaikkoja ja röykkiökohteita.

3.2. Historiallinen kartta-aineisto

Alueen pohjoisosa kuuluu nykyään Kalajokeen mutta on ollut aiemmin osa Himankaa. Ennen tämän erottamista omaksi pitäjäkseen vuonna 1868 alue kuului Lohtajaan. Nykyisin Kannukseen kuuluva hankealueen eteläosa on niin ikään ollut osa Lohtajaa ennen vuotta 1859. Hankealueelle osuu pohjoisesta lukien Hillilän, Tomujoen, Välikannuksen ja Ylikannuksen kylät. Valtaosan aluetta kattavat Välikannuksen metsämaiden isojakokartat vuodelta 1826 (Nordenstedt 1826a-b; kuva 6). Näitä täydentävät pitäjänkartat vuosilta 1845–1846 (pitäjänkartat 1845–1846a-b, 1846a-b; kuva 6).

Alue on karttojen laatimisaikaan ollut pääosin kylien takamaita. Poikkeuksen muodostaa Mannilan erämaatalo lähellä Halmehenojaa. Tämä on tiettävästi perustettu vuonna 1772 (NA: Leevi Junkala 1954). Nykyisin paikka on kesämökkikäytössä ja löytyy kartalta Halmehenperä-nimisen peltoaukean vierestä. Muuten alueelle ei suoniittyjen ja joidenkin kulkureittien lisäksi ole kartoilla kuvattu merkittävää maankäyttöä. Alueelle osuu muutama vanhaan kartta-aineistoon merkitty kylänrajan kulma. Näistä ei maastotarkastuksissa

kuitenkaan löydetty rakenteita. Todennäköisesti ojitetuilla alueilla sijainneet kohteet ovat tuhoutuneet tai rajamerkit eivät ole olleet kivisiä.

Kuva 6. Hankealue 1800-luvun alkupuolella tehdyille isojakokartoille ja pitäjänkartoille asemoituna (Nordenstedt 1826a-b ja pitäjänkartat 1845–1846a-b, 1846a-b). Hankealueelle osuu pohjoisesta lukien Hilliän, Tomujoen, Välikannuksen ja Ylikannuksen kylät. Alue on ollut pääosin kylien takamaita. Poikkeuksena on Mannilan erämaatalo lähellä Halmehenojaa, joka on tiettävästi perustettu vuonna 1772. Nykyisin paikalla on kesämökkejä. Muu kartoille merkitty maankäyttö koostuu lähinnä suoniityistä ja kulkureiteistä. Alueelle osuu lisäksi muutama vanha kylänraja, mutta näistä kohdista ei maastotarkastuksessa löydetty rajamerkkejä.

3.3. Paikannimistö

Alueella on varsin runsaasti ihmistoimintaan viittaavaa nimistöä. Nimistökeräys on tehty vuonna 1954 (NA: Leevi Junkala). Inventoinnissa tarkastettiin nimistöpaikat, joista todennäköisimmin olisi löydettävissä säilyneitä muinaisjäännöskohteita.

Tervanpolttoon liittyviä nimiä ovat *Metsähaudankangas, Konttihaudankangas, Sysimökki, Tervaskangas, Hautasaari* ja *Pajunhautakangas*. Kaikkien läheisyydestä löytyi tervahautoja.

Isovihaan liitettyjä kohteita ovat *Isoriutta* (kohde 8), *Pakopöllä* ja *Tallisaari*. Pakopöllän piilopirtinpaikkaa etsittiin maastosta sitä kuitenkaan löytämättä.

Raudantyöstöön liittyviä paikkoja ovat *Pirttisalo* ja *Pajakangas* (kohde 7). Pirttisalossa on sanottu olevan kiukaan jäännös ja rautakuonaa (NA: Junkala 1954). Näitä ei maastotarkastuksessa onnistuttu paikantamaan.

Muita mahdollisia pirttien paikkoja ovat Nimiarkiston tietojen perusteella *Aittakangas, Toristuksenpirtti, Pirttijärvi, Pajunpirtti, Pirttikangas* ja *Pirttimäki* (Mannilan torppa). Kulkureitteihin liittyvää nimistöä ovat *Selkäpolku, Levähyskivi, Vanha kärrytie* ja *Karjatie*. Muuta mainittavaa nimistöä ovat *Linnanharju/Hiidenlinna* (kohde 1), *Linnastenkorpi* ja *Kallokangas.*

4. Inventointikohteet

4.1. Aiemmin rekisteröidyt arkeologiset kohteet

1. Kalajoki Hiidenlinna

Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000028663 (kiinteä muinaisjäännös)

Tyyppi: asuinpaikat, asumuspainanteet; kivirakenteet/jätinkirkot, röykkiöt

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7098118 E 345437

Korkeus: 61,00 m mpy

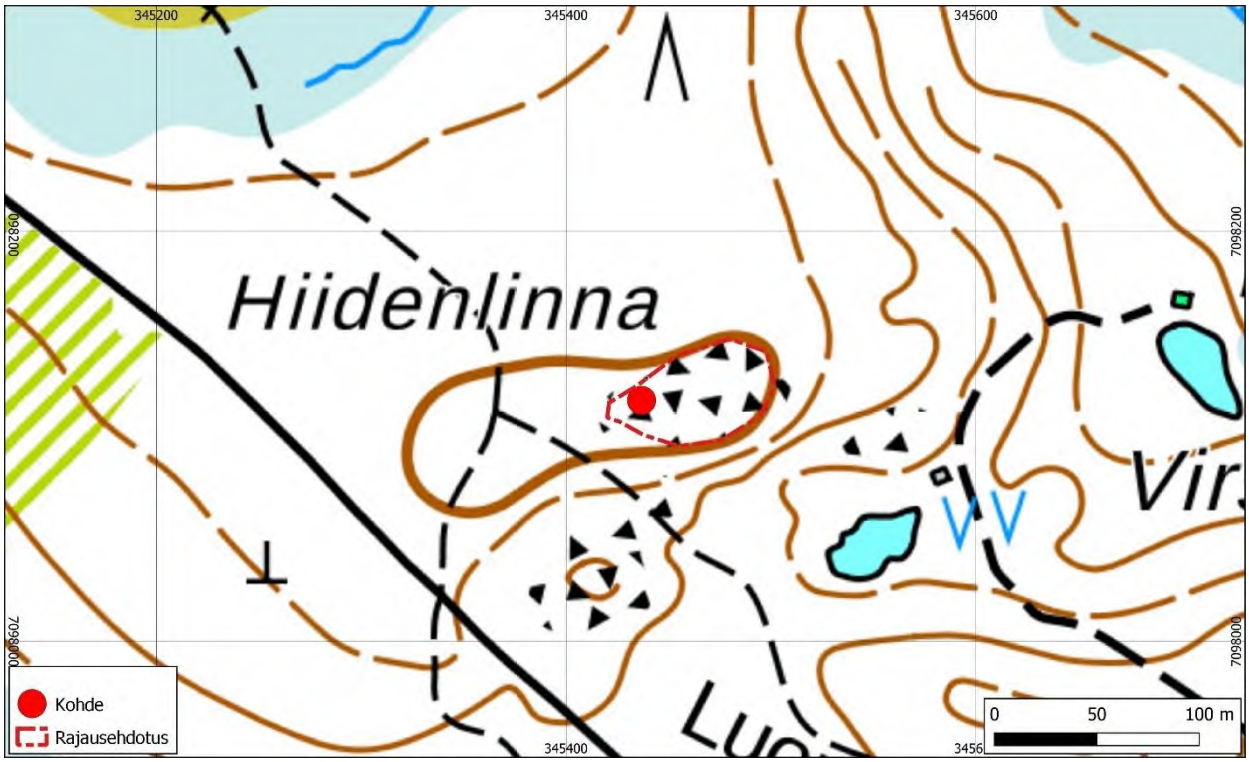
Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Kohde on tunnettu jo 1800-luvulla. Viimeisimmät: Okkonen J. & Ikäheimo J. 1992; Mökkönen T. 2020 (ei tarkastuskertomusta).

Kankaan korkeimmalla kohdalla olevasta rakasta on havaittu 26 rakennetta, joiden on tulkittu sisältävän asumuksen pohjia, röykkiömäisiä keskuskuopparakenteita ja kuoppia sekä jätinkirkon, jonka sisään pääosa muista rakenteista jää (Okkonen & Ikäheimo 1993). Lisäksi yksi asumuspainanne on havaittu kauempaa rakasta tien läheisyydestä.

Kohde tarkastettiin maastossa ja se vaikutti säilyneen ennallaan. Rakan keskelle rakennettu kolmiomittaustorni oli purettu. Huomattakoon, että rakenteen kolme pylvään päätä on kaivettu rakkaan ja tuettu kivin. Kun nämä joskus lahoavat paikalle jää kuoppia.

Tien läheisyydestä havaitun asumuspainanteen tarkat paikkatiedot eivät ole tiedossa. Tätä ei maastotarkastuksessa onnistutuuttu paikallistamaan.

Kuva 7. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 8. Hiidenlinnan rakkaa. Kuvattu lännestä. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

2. Kalajoki Kinarehenkangas

Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000028575 (kiinteä muinaisjäännös)

Tyyppi: kivirakenteet, röykkiöt

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7098548 E 347194 (röykkiö)

N 7098555 E 347207 (alakohde: röykkiö)

N 7098552 E 347151 (alakohde: röykkiö)

Korkeus: 39 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Skantsi L. 2016 (tarkastus)

Paikalla on kolme röykkiötä. Lähimpänä tietä oleva röykkiö on suorakulmaisehko ja mitoiltaan noin 14 x 2–3 metriä. Röykkiön suunta on itäkoillisesta länsilounaaseen. Varsinkin koillispäästään se erottuu hyvin ympäristöstään. Länsipäässä on suurehko maakivi ja vierestä kulkee oja.

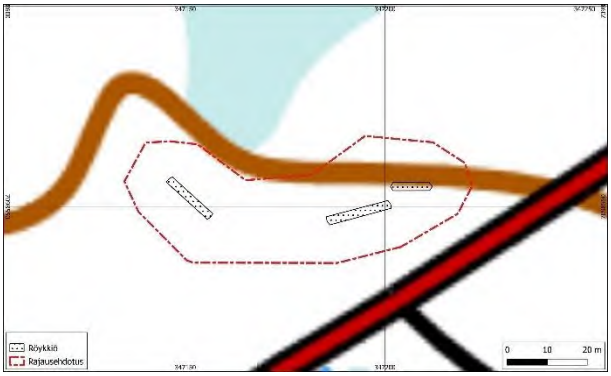
Tämän koillispuolella on toinen, noin 10 x 2–3 metrin laajuinen, itä–länsi-suuntainen röykkiö. Tämä erottuu huonommin ympäristöstä. Länsipäässä metsäkone on ajanut röykkiön yli

Kolmas röykkiö sijaitsee muutama kymmenen metriä edellisistä länteen. Se on matala, lähes maantasainen. Mitoiltaan noin 14 x 2–3 metrin kokoinen röykkiö on joka tapauksessa muodoltaan selväpiirteinen. Röykkiö on luode–kaakko-suuntainen. Luoteispäässä on maakivi. Röykkiön lounaispuolella on myös kivikasa, joka kuitenkin liittyy ehkä viereiseen polttopuun varastointipaikkaan.

Röykkiöt sijoittuvat maisemallisesti keskeiselle paikalle rinteen ylälaitaan. Niiltä on hyvä näkyvyys pohjoiseen kohti suo- ja peltoaluetta. Paikka on hyvin todennäköisetsi ollut rantasidonnainen.

Lähiympäristö tarkastettiin muiden kohteiden varalta, mutta näitä ei löydetty. Korkeampi maastonkohta on varsin pienialainen ja ympäristössä maasto on selvästi alavampaa. Inventoinnissa röykkiöiden sijaintia tarkennettiin (ylle merkityt koordinaatit) ja rajausta muutettiin hieman. Rajausehdotuksessa on huomioitu paikannuksen epätarkkuus.

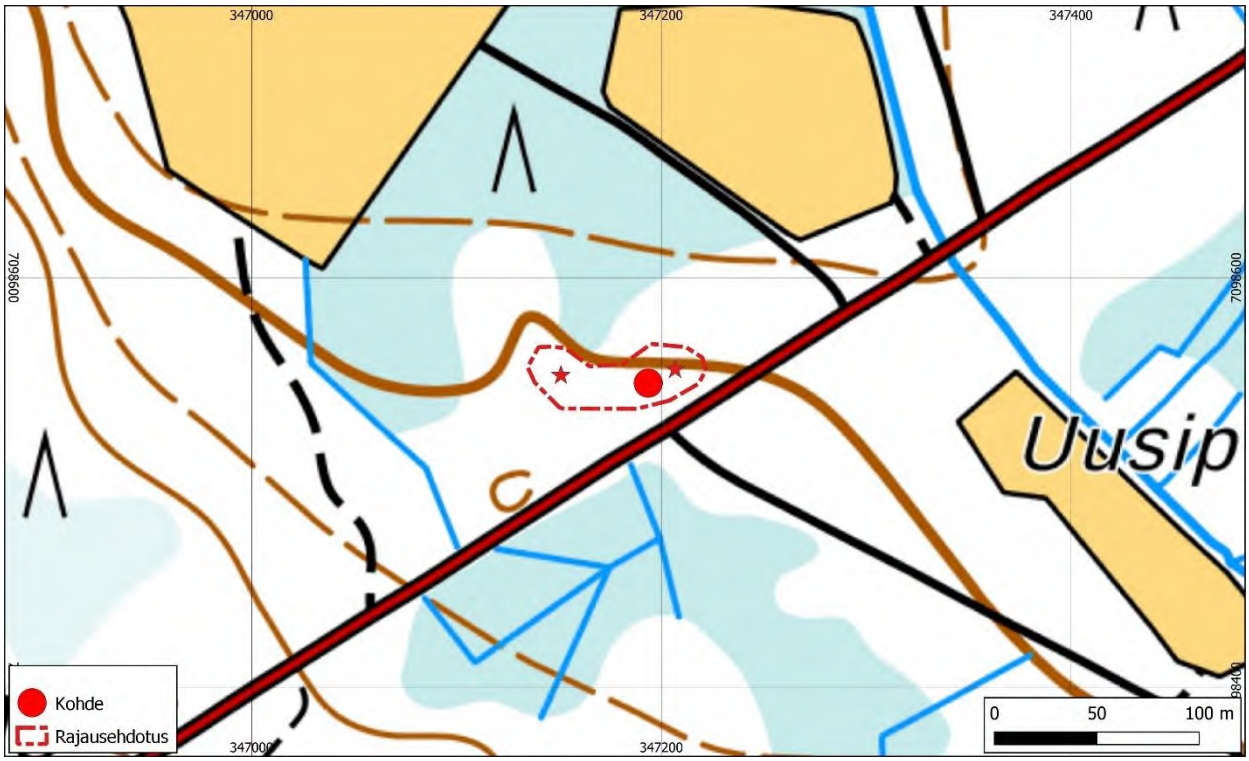
Paikalle aiemmassa vaiheessa suunniteltu voimalanpaikka on uudessa suunnitelmassa siirretty toisaalle

Kuva 9. Röykkiöiden sijainti. Mitattu käsi-GPS-laitteella.

Kuva 10. Kolmas röykkiö. Kuvattu luoteesta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 11. Kohteen sijainti. Tähdillä merkittyinä alakohteet. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 12. Etualalla näyttävimmän röykkiön kaiveltu pää. Oikealla ajoura menee yli toisesta röykkiöstä. Kuvattu elälounaasta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

3. Kalajoki Isokallio

Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000028572 (kiinteä muinaisjäännös)

Tyyppi: kivirakenteet, röykkiöt

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7098285 E 348466 (pohjoisin röykkiö)

N 7098179 E 348578 (alakohde: röykkiö)

N 7098139 E 348598 (alakohde: röykkiö)

N 7098087 E 348598 (alakohde: röykkiö)

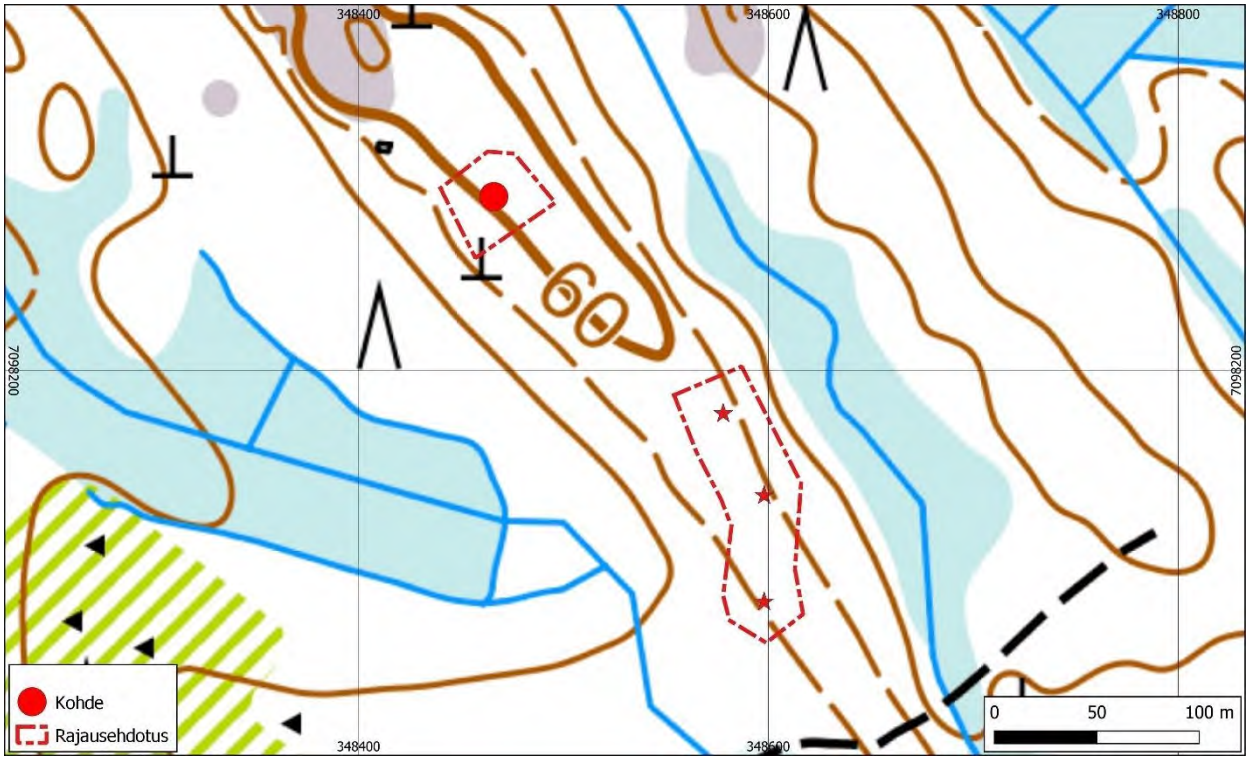
Korkeus: 58 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Skantsi L. 2016

Paikalla on neljä kivikautista röykkiötä. Ne ovat muodoltaan pyöreäitä ja halkaisijaltaan noin 4 metriä.

Kohde tarkastettiin vuonna 2023 tehdyssä täydennysinventoinnissa. Se oli säilynyt ennallaan ja alueelta ei tehty uusia havaintoja.

Kuva 13. Kohteen sijainti ja rajaus. Tähdillä merkittyinä alakohteet. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 14. Pohjoisin röykkiö. Kuva: Johanna Rahtola, Maanala Oy.

4. Kannus Pahikaisharju

Muinaisjäännösrekisterin kohde 217010014 (kiinteä muinaisjäännös)

Tyyppi: kivirakenteet/jätinkirkot, röykkiöt

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7097176 E 346906

Korkeus: 56 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Sarkkinen 1992; Hiekkanen 1980; Lehtonen K. & Risla P. 2009a; Skantsi L. 2022 (ei tarkastuskertomusta)

Kohteeseen kuuluu useita erilaisia rakenteita kuten jätinkirkko, kraateriröykkiöitä ja muita rakenteita. Nämä ovat osittain vaurioituneet metsänpohjan käsittelyssä.

Paikka on tarkastettu vuonna 2022, eikä sitä tarkastettu maastossa tämän inventoinnin yhteydessä.

Kuva 15. Kohde 4, Pahikaisharju, kartalla tien koillispuolella. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

5. Kannus Pahikaisharju 2

Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000014202 (kiinteä muinaisjäännös)

Tyyppi: kivirakenteet, röykkiöt

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7098118 E 345437

Korkeus: 57 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Lehtonen K. & Risla P. 2009b; Skantsi 2022 L. (ei tarkastuskertomusta)

Kohde sijaitsee 200 m lounaaseen edellisestä. Paikalta on löydetty useita asumusten pohjia ja kraateriröykkiöitä.

Paikka on tarkastettu vuonna 2022, eikä sitä tarkastettu maastossa tämän inventoinnin yhteydessä.

Kuva 16. Kohde 5, Pahikaisharju 2, kartalla tien lounaispuolella. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

6. Kannus Vähävedenjärvi

Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000044633 (kiinteä muinaisjäännös)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7096660 E 347696

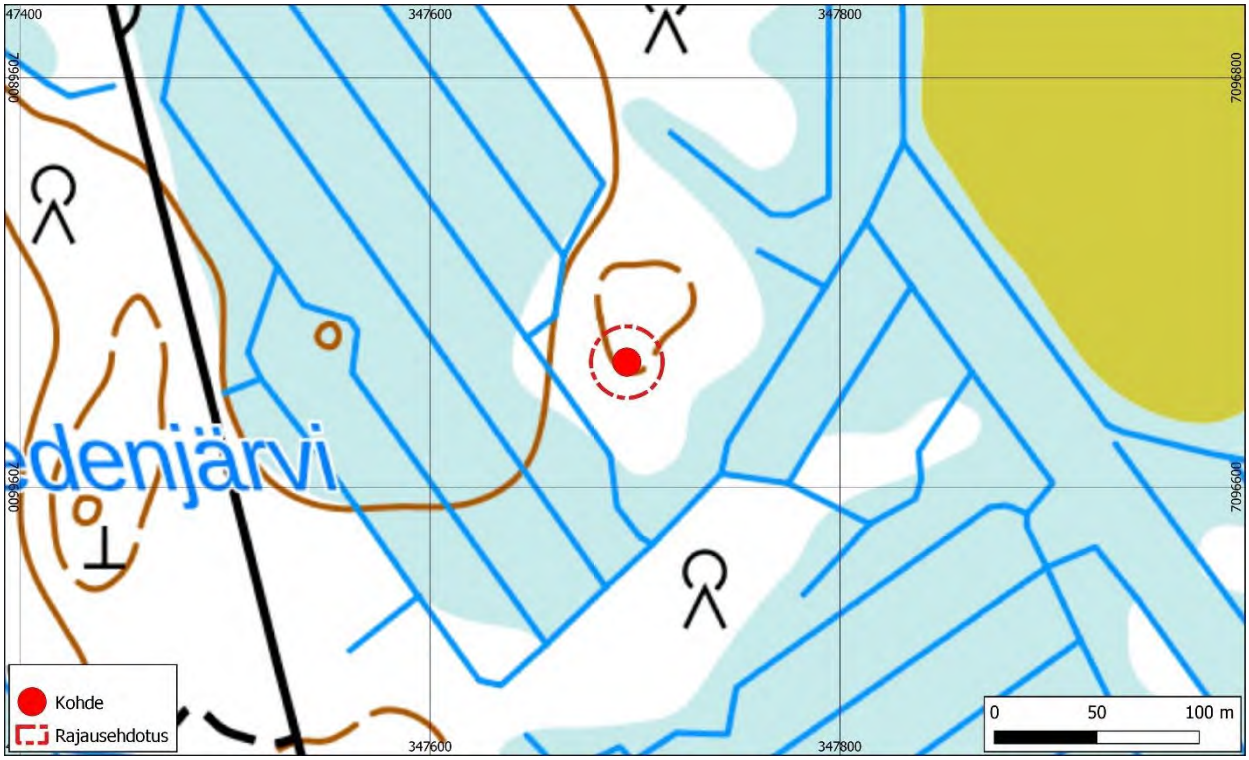
Korkeus: 47 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Skantsi L. 2022 (ei tarkastuskertomusta)

Paikalla on halkaisijaltaan noin 10 metrin kokoinen tervahauta. Tästä painanteen läpimitta on noin 4 metriä. Haudan seinät ja halssi on ladottu kivistä. Halssi on eteläreunalla.

Paikka on tarkastettu vuonna 2022, eikä sitä tarkastettu maastossa tämän inventoinnin yhteydessä.

Kuva 17. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

7. Kalajoki Hillilä Honkanen Isoriutta

Muinaisjäännösrekisterin kohde 95500011 (ehdotetaan rekisteröitäväksi muuna kulttuuriperintökohteena)

Tyyppi: kultti- ja tarinapaikat, tarinapaikat

Ajoitus: ajoittamaton

N 7101091 E 344042 (sisäänkäynti)

Korkeus: 40 m mpy

Löydöt: –

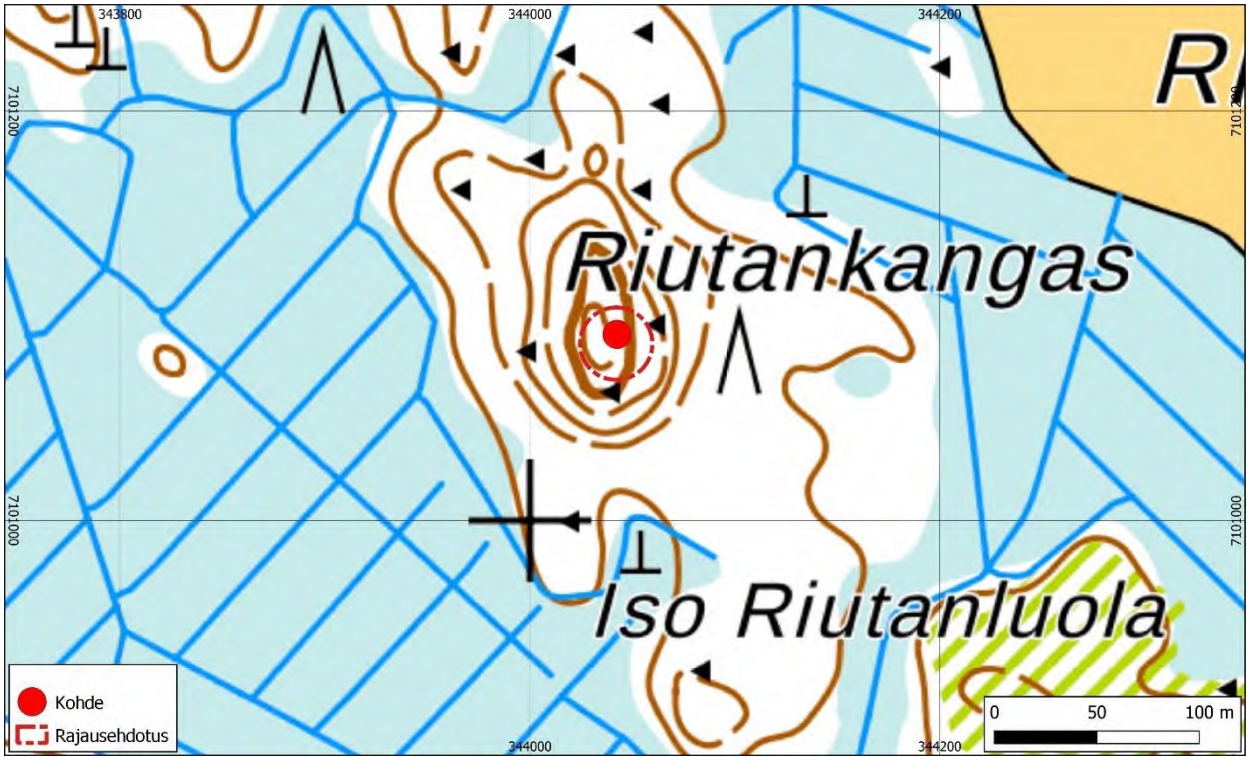
Aiemmat tutkimukset: Kostamovaara M. 2022 (tarkastus)

Luola sijaitsee kumpareen laella kivilouhikon keskellä. Siihen on kaksi pientä sisäänkäyntiä, joista ainoastaan eteläisempi on nykyään käytössä. Luola on tilava ja tasapohjainen.

Nimiarkiston mukaan ”*Isollariutalla on Isonvihan aikana ollu pakolaisia*” (NA: Leevi Junkala 1954). Luola tarjoaisi hyvän suojan lyhytaikaiseen tai pidempiaikaiseen asumiseen. Vesipaikaksi sopisi Kinarehenoja noin 300 metriä kohteelta pohjoiseen. Ennen alueen ojittamista Isoriutta on sijainnut soiden keskellä, joten vesipaikkoja on voinut löytyä lähempääkin.

Paikkaa on tutkittu metallinpaljastimella ja luolan pohjalta on löydetty myöhäisiksi ajoittuvia nauloja ja tulenpidon jälkiä (tieto maanomistajalta ja Marika Kostamovaaralta). Tarkempi käyttöaikojen määrittäminen vaatisi kuitenkin kaivaustutkimuksia luolan pohjalla ja ympäristössä. On joka tapauksessa varsin todennäköistä, että paikkaa on hyödynnetty jo pitkään.

Kohteen sijaintitietoa tarkennettiin inventoinnissa.

Kuva 18. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 19. Luolan suuaukko on varsin huomaamaton. Kuvassa se on keskellä olevan kuusennäreen kohdalla, kyltin alapuolella. Kuvattu pohjoisesta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

8. Kalajoki Tervaskangas

Muinaisjäännösrekisterin kohde Isokallio 1000028572 (ehdotetaan rekisteröitäväksi uutena kiinteänä muinaisjäännöksenä)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7098377 E 347977

Korkeus: 48 m mpy

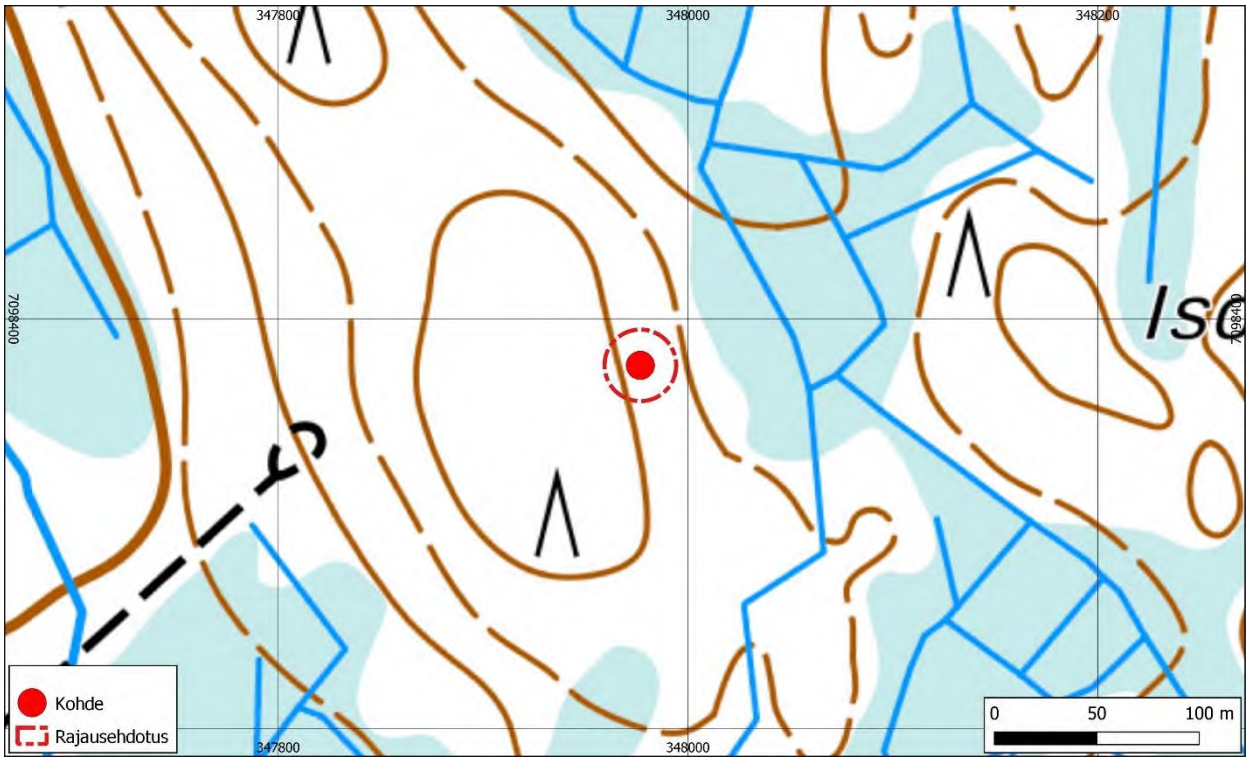
Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Skantsi L. 2016 (tarkastus)

Kohde oli säilynyt ennallaan. Paikalla on halkaisijaltaan noin 16 metrin kokoinen tervahauta. Vallit ovat selkeät ja pohja laakea. Halssi on koillisen puolella. Halssin pituus on noin 7 metriä. Kohdetta ei valokuvattu inventoinnissa.

Erotettu muinaisjäännöskohteesta *Isokallio*. Kohteet ovat puolen kilometrin päässä toisistaan eri kankailla. Lisäksi toinen on kivikautinen kohde ja tämä historiallinen. Asiasta keskusteltiin Marika Kostamovaaran kanssa 8.11.2022. Kohteen sijaintitietoja on inventoinnissa myös tarkennettu.

Kankaan tervanpolttoon viittaava nimi löytyy Nimiarkistosta (NA: Leevi Junkala 1954).

Kuva 20. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

9. Kannus Pajakangas (aiemmin Jouhineva / Lisä-Parsiala 2)

Muinaisjäännösrekisterin kohteet 1000008955 (kiinteä muinaisjäännös) ja 1000028590 (mahdollinen muinaisjäännös). Ehdotetaan rekisteröitäväksi uudella nimellä kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, raudanvalmistuspaikat, hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

N 7093659 E 350952 (miilu)

N 7093655 E 350946 (alakohde: röykkiö)

Korkeus: 61 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Lehtola M. 2007

Kohde sijaitsee Pajakangas nimisellä kankaalla loivapiirteisessä maastossa. Paikalla on kokonaishalkaisijaltaan 9 metrinen hiilimiilu. Vallin leveys on noin 2 metriä. Maaperä ympäristössä on kosteaa ja miilun pohjataso on vetinen. Pohjalta havaittiin nokista hiekkaa ja hiilenpaloja.

Rakenteen pohjoispuolella on huomattavan syvä kuoppa. Halkaisijaltaan tämä on noin 3 metriä yläreunastaan.

Miilun lounaispuolella on kiviröykkiö. Tämä on mitoiltaan noin 2 x 2 metriä. Röykkiö on pääosin varvikon peitossa lukuun ottamatta päällimmäisiä kiviä, jotka on voitu kasata paikalle myös myöhemmin.

Tarkastusraportissa (Lehtola 2007) kohdetta ei kuvata kovin tarkkaan mutta mainitaan paikalla olleen kolme rakennetta, mikä täsmää miiluun, kuoppaan ja röykkiöön.

Yksi röykkiön kivistä on pinnaltaan kuonaantunut (kuva 21). Vaadittava kuumuus olisi voitu saavuttaa raudanvalmistuksessa. Toisaalta suuria lämpötiloja voi syntyä myös miilun tai tervahaudan leimahtaessa hallitsemattomaan paloon. Paikalta on tietojen mukaan löydetty rautakuonaa (Lehtola 2007).

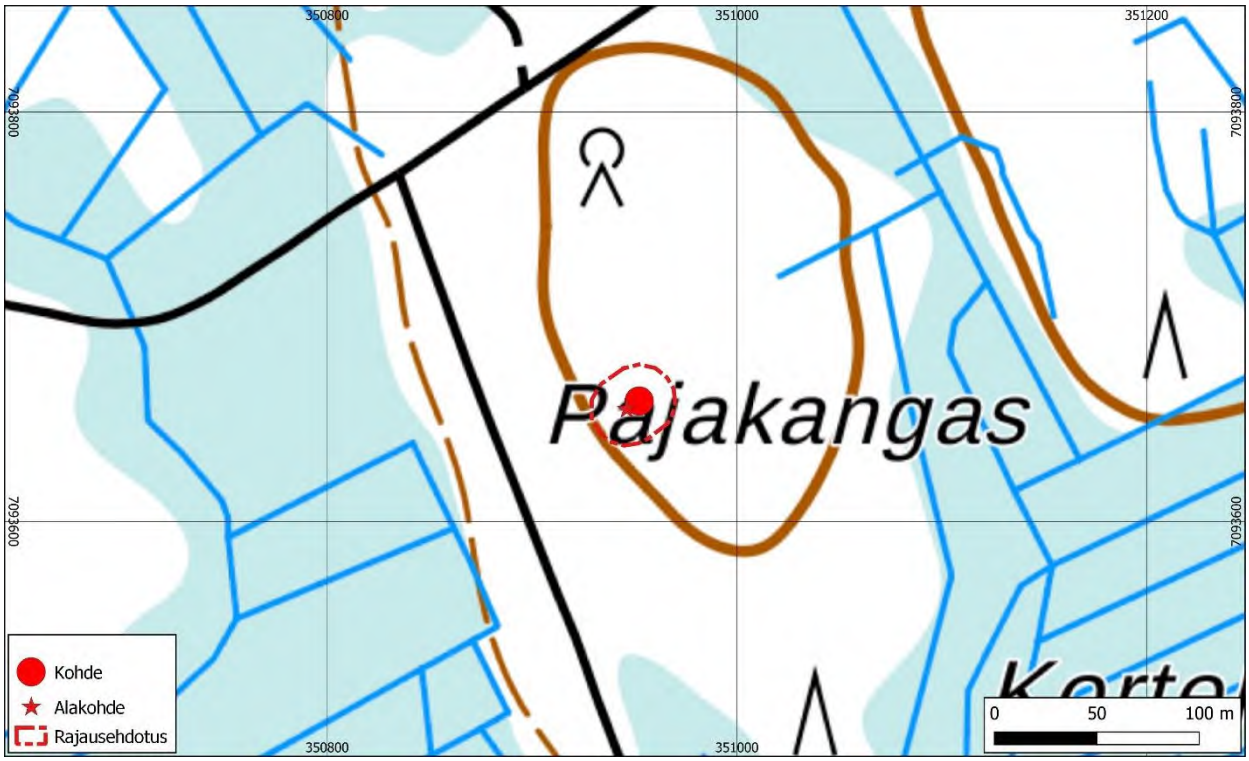
Joka tapauksessa miilun sijoittuminen raudanvalmistuspaikalle olisi luontevaa. Mikäli alueelta todella on löytynyt rautakuonaa, kyseessä olisi todennäköisemmin raudanvalmistuspaikka kuin pasutuspaikka, mihin aiemmassa tutkimuksessa viitataan. Tähän viittaa myös paikan nimi.

Kohteen nimeämisessä muinaisjäännösrekisterissä on sekavuuksia. Ilmeisesti kohde on viety ensin rekisteriin nimellä *Jouhineva*, johon liittyy myös röykkiökohde parin kilometrin päässä. Myöhemmin kohteet on viety rekisteriin *Lisä-Parsiala*-nimellä ja nämä on jaettu kahtia. Asian selkeyttämiseksi ehdotetaan toistona lisättyjen kohteiden poistamista rekisteristä sekä tämän kohteen erottamista Jouhinevasta nimellä *Pajakangas*. Nimet itsessään myös selkeyttäisivät tilannetta, sillä nykyiset nimet eivät tiettävästi liity paikkaan.

Kohteen koordinaattitietoja on inventoinnissa tarkennettu.

Kuva 21. Kuonaantunutta kiven pintaa yhdessä röykkiön päälle asetetussa kivessä. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 22. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 23. Miilun painanne kuvassa oikealla mäntyjen takana. Röykkiö on kuvan vasemmassa reunassa. Kuvattu etelästä. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

4.2. Aiemmin rekisteröimättömät arkeologiset kohteet

10. Kalajoki Metsähaudankangas

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: kivirakenteet, röykkiöt

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7100247 E 344526

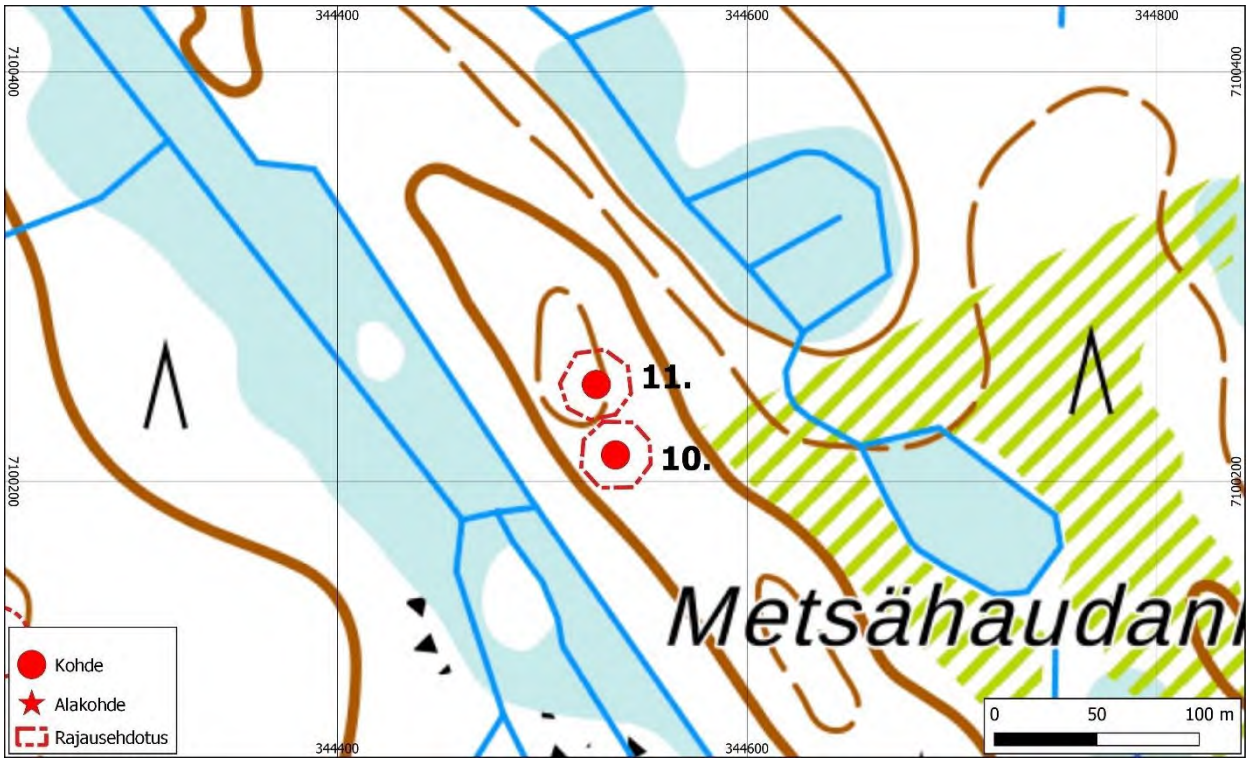
Korkeus: 44 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Honkarämeen ja Riutanrämeen välisellä Metsähaudankankaalla. Kangas on mäntyä kasvava moreeniharjanne. Röykkiö sijaitsee kankaan luoteispään korkeimmalla kohdalla. Röykkiön lähiympäristö on kivinen ja lohkareinen. Siitä huolimatta kiviröykkiö erottuu luontaisesta ympäristöstä selvästi ja näkyy avoimessa maastossa jo etäältä. Muita röykkiöitä ei alueelta löydetty.

Röykkiön pohjakaava on jokseenkin soikea ja laki on loivasti kupera. Röykkiö koostuu lähinnä nyrkin- ja päänkokoisista kivistä mutta seassa on muutamia hieman isompiakin kiviä. Keskivaiheilla on yksi selvästi muita kookkaampi ja korkeampi kivi. Röykkiö on jäkälä- ja sammalpeitteinen. Maa-ainesta siinä ei havaittu. Röykkiön laajuus on noin 5 x 3 metriä, korkeus 0,5–0,7 metriä.

Kohteesta 35 metriä etelään on tervahauta (kohde 11).

Kuva 24. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 25. Kiviröykkiö lapion ja kairan välissä. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

11. Kalajoki Metsähaudankangas 2

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

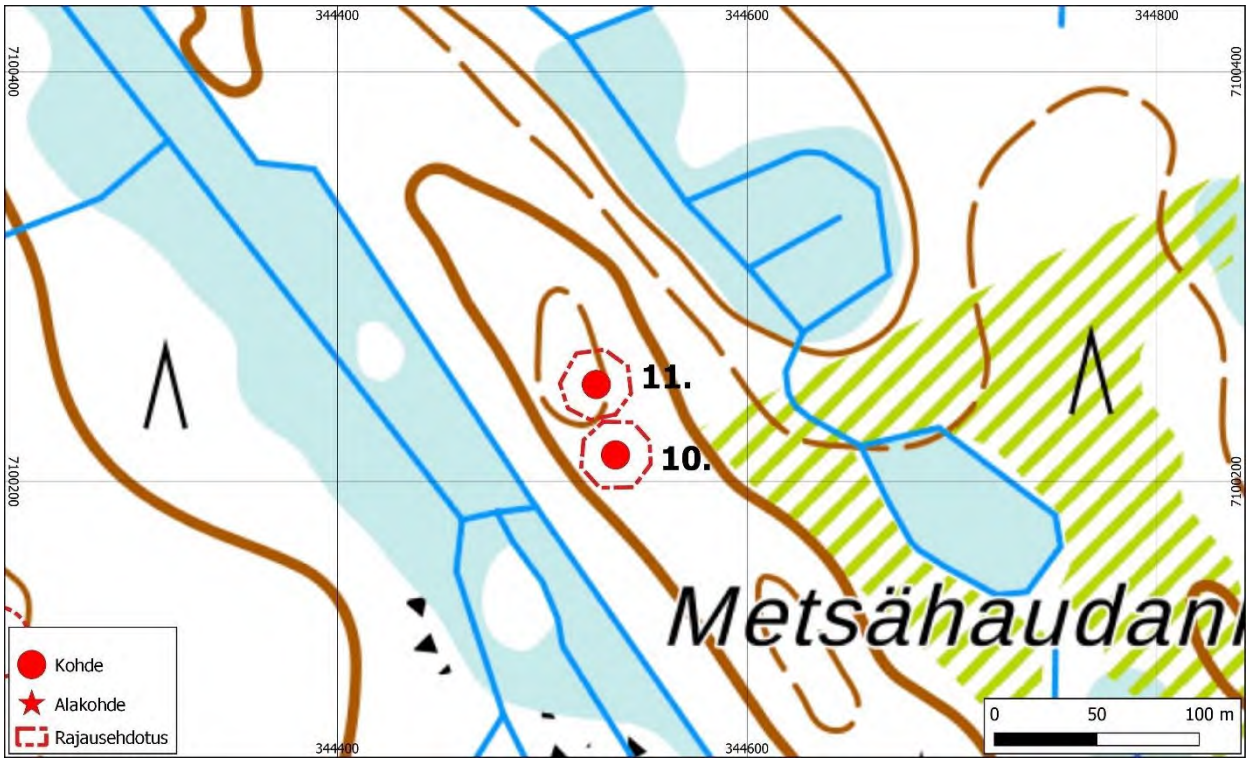
N 7100213 E 344536

Korkeus: 44 m mpy

Löydöt: –

Tervahauta sijaitsee noin 35 metriä Metsähaudankankaan röykkiöstä eteläkaakkoon. Haudan pohjakaava on pyöreähkö. Pohja on syvä ja selvästi suppilomainen. Vallit ovat selvät. Tervahauta on osittain rinteessä, ja alarinteessä valli on selvästi korkeampi kuin ylärinteen puolella. Halssi on lounaaseen. Haudan halkaisija on 18 metriä ja syvyys 1–1,5 metriä. Maanäytekairauksessa tervahaudasta löytyi hiiltä, huuhtoutumiskerrosta ei ollut.

Alue tarkistettiin lidarhavainnon sekä Nimiarkiston tietojen perusteella. Perimätiedon mukaan kankaalla on tervahautoja (NA: Leevi Junkala 1954).

Kuva 26. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

12. Kalajoki Metsähaudankangas länsi

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7100122 E 344232

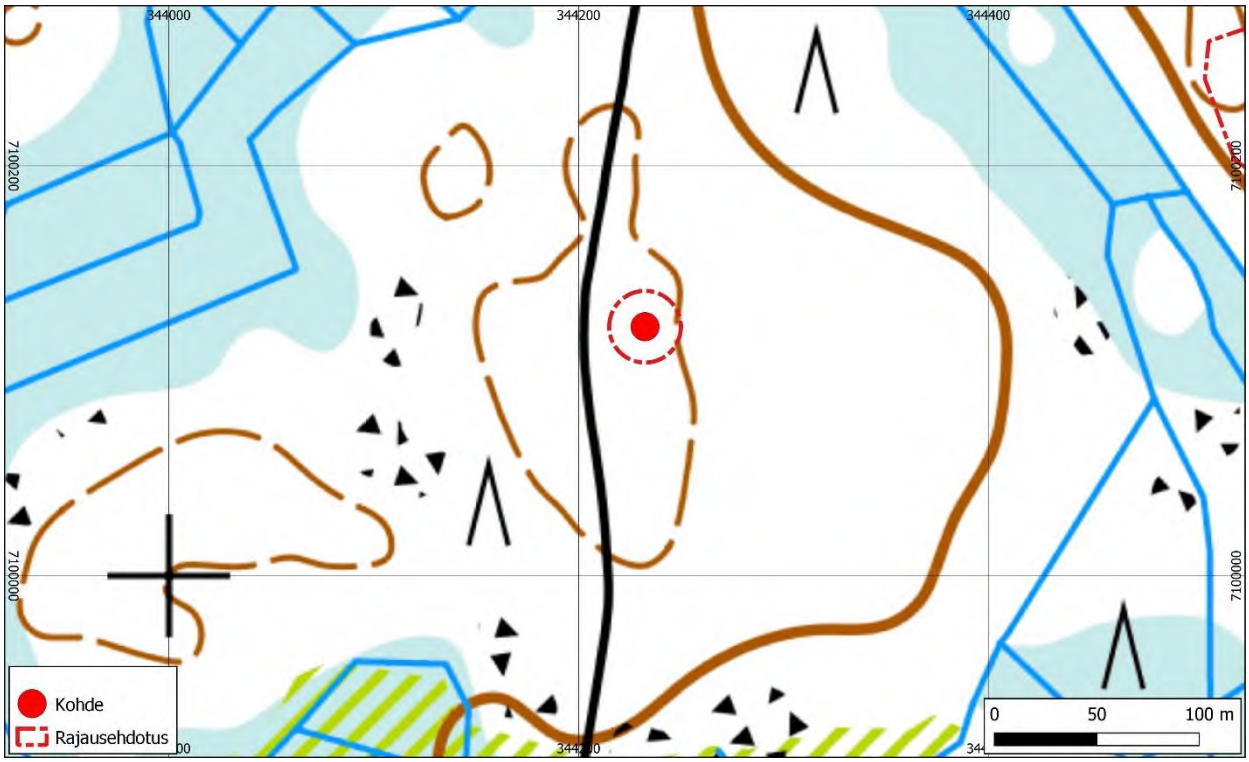
Korkeus: 43 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Matojärvennevan ja Metsähaudankankaan välisessä, ojitettujen soiden rajaamassa moreenisaarekkeessa. Tervahauta sijaitsee Toristuksenpirtiltä noin 370 metriä eteläkaakkoon ja metsäautotiestä noin 30 metriä itään.

Tervahaudan pohjakaava on pyöreähkö ja pohja on loivasti suppilomainen. Vallit ovat selvät ja halssi on etelään. Halkaisija on valleineen noin 10 metriä ja syvyys 1 metri. Vallien korkeus on 1 metri. Maanäytekairauksessa (käsikairalla) tervahaudasta löytyi hiiltä, huuhtoutumiskerrosta ei ollut.

Kohde tarkastettiin lidaraineistosta tehdyn havainnon perusteella.

Kuva 27. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 28. Kaira on tervahaudan pohjalla. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

13. Kalajoki Konttihaudankangas

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7099463 E 345224

Korkeus: 38 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Honkarämeen ja Metsänevan välisellä, ojitettujen soiden ympäröimällä moreenikankaalla, metsäautotiestä noin 20 metriä länteen. Lähiympäristö on kivistä mäntyä kasvavaa moreenikangasta.

Tervahaudan pohjakaava on pyöreähkö. Pohja on matala ja laakea, ja vallit ovat hyvin matalat. Haudan poikki menee ajoura. Tervahaudan halkaisija on noin 7 metriä ja syvyys 0,5 metriä. Maanäytekairauksessa (käsikairalla) tervahaudasta löytyi hiiltä, huuhtoutumiskerrosta ei ollut.

Kohde tarkastettiin lidarhavainnon perusteella. Myös alueen nimi *Konttihaudankangas* viittaa tervahautaan (NA: Leevi Junkala 1954).

Kuva 29. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 30. Konttihaudankankaan tervahaudan pohja on kairan kohdalla. Kairan kohdalla näkyy myös ajoura ja taustalla metsätie. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

14. Kalajoki Halmehenperä

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7099122 E 347710

Korkeus: 43 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Halmehenperän itäpuolella, Mannilantiestä noin 40 metriä kaakkoon. Maasto on loivapiirteistä mäntykangasta. Tervahaudan pohjakaava on pyöreähkö ja pohja on matala ja laakea. Vallit ovat matalat, ja halssi on etelään. Haudan halkaisija on noin 8 metriä ja syvyys 0,5 metriä. Maanäytekairauksessa (käsikairalla) tervahaudasta löytyi hiiltä, huuhtoutumiskerrosta ei ollut.

Kohde tarkastettiin lidarhavainnon perusteella.

Kuva 31. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 32. Halmehenperän tervahaudan pohja on kairan kohdalla. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

15. Kalajoki Kinarehenkangas 2

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7098395 E 346862

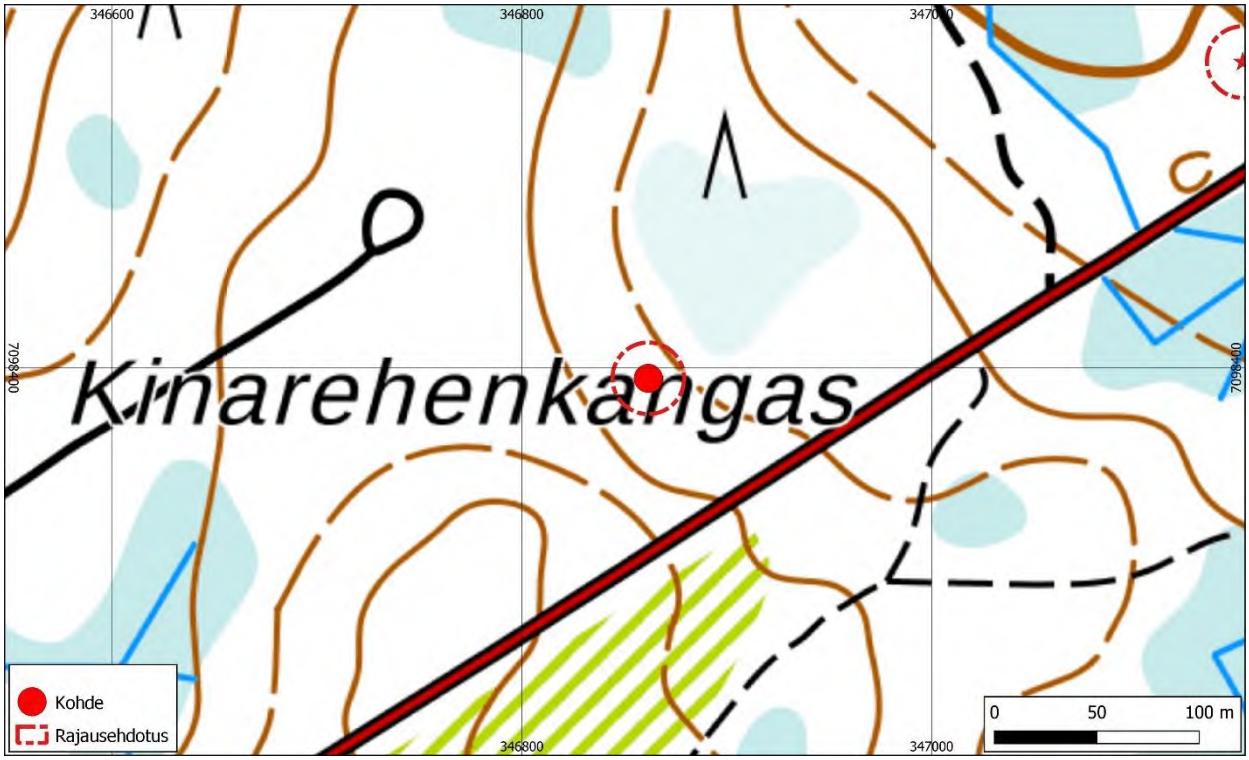
Korkeus: 51 m mpy

Löydöt: –

Paikalla on pieni rinteeseen kaivettu tervahauta. Pienuutensa vuoksi se erottuu hieman heikosti ympäristöstään mutta on paikalla kuitenkin selkeä. Ympäristössä on paljon matalia kuoppia. Halssi osoittaa koilliseen alarinteeseen.

Kuopat ja halssi mukaan luettuna rakenteen halkaisija olisi noin 15 metriä. Keskelle jäävä painanne on kuitenkin vain noin 3–4 metriä halkaisijaltaan. Alarinteen puolella on selkeät, noin 3 metriä leveät vallit. Tervahaudan pohjalta havaittiin irtonaista hiilensekaista hiekkaa. Kohdetta ei valokuvattu inventoinnissa.

Havainto kohteesta saatiin Janne Ikäheimolta sekä nimiarkistosta (NA: Leevi Junkala 1954). Nimiarkiston kartalla paikalle merkitty nimi *Sysimökki* on tosin voinut tarkoittaa kohdetta 16. Tälle kohtaa tehty merkintä tarkoittanee todellisuudessa Kinarehenkangasta.

Kuva 33. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

16. Kalajoki Sysimökki

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7098086 E 346784 (tervahauta)

N 7098076 E 346828 (alakohde: tervahauta)

Korkeus: 51 m mpy

Löydöt: –

Tervahaudat sijaitsevat Kinarehenkankaalla, vajaa 200 metriä Mannilantiestä kaakkoon. Aivan metsätien itäpuolella on kaksi tervahautaa noin 45 metrin etäisyydellä toisistaan. Lähiympäristö on loivasti viettävää hiekkakangasta ja mäntymetsää, josta osa on nuorta taimikkoa entisellä hakkuualueella.

Läntisemmän tervahaudan pohjakaava on pyöreähkö, pohja suppilomainen ja vallit ovat selvät. Osin kivetty halssi on kaakkoon. Tervahaudan halkaisija on noin 16 metriä ja syvyys 1 metri.

Itäisemmän tervahaudan pohjakaava on pyöreähkö ja pohja on laakea. Vallit ovat matalat. Halkaisija on noin 12 metriä ja syvyys 0,5 metriä. Tervahauta on rikkoutunut monesta kohdasta metsätöissä.

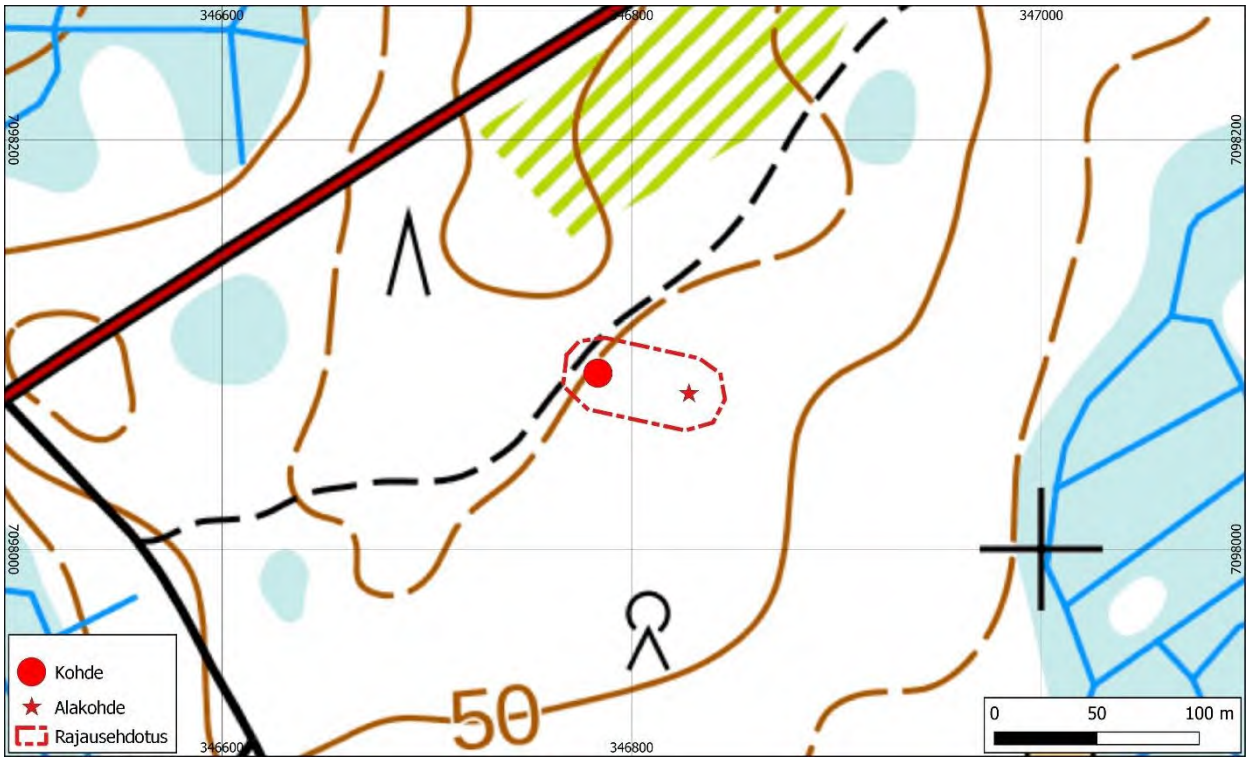
Maanäytekairauksessa (käsikairalla) tervahaudoista löytyi hiiltä, huuhtoutumiskerrosta ei ollut.

Nimiarkistossa on tietue nimellä *Sysimökki* tunnetusta kohteesta (NA: Leevi Junkala 1954). Paikalla ollut tiedon mukaan tervahauta ja sysimökki. Nimiarkiston kartalle Sysimökin ja Kinarehenkankaan sijainti on merkitty samalla numerolla (8). Tiedoissa mainitaan kuitenkin Sysimökin olleen tien vieressä, mikä viittaa ennemmin tähän sijaintiin. Tervapirtin paikkaa ei maastotarkastuksessa löydetty.

Nimistön lisäksi tervahaudat näkyvät lidaraineistossa.

Kuva 34. Osa halssin seinämästä on kivetty. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

Kuva 35. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 36. Läntisempi tervahauta kohteella Sysimökki. Tervahaudan pohja on kairan kohdalla. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

17. Kalajoki Runsahankallio

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: kivirakenteet, röykkiöt

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen, historiallinen

N 7097866 E 348471

Korkeus: 64 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Runsahankallion pohjoisimmalla avokalliolla, kiinteistöjen 5:13 ja 5:17 välisellä rajalla. Maasto röykkiön lähiympäristössä on kallioista ja lohkareista havumetsää.

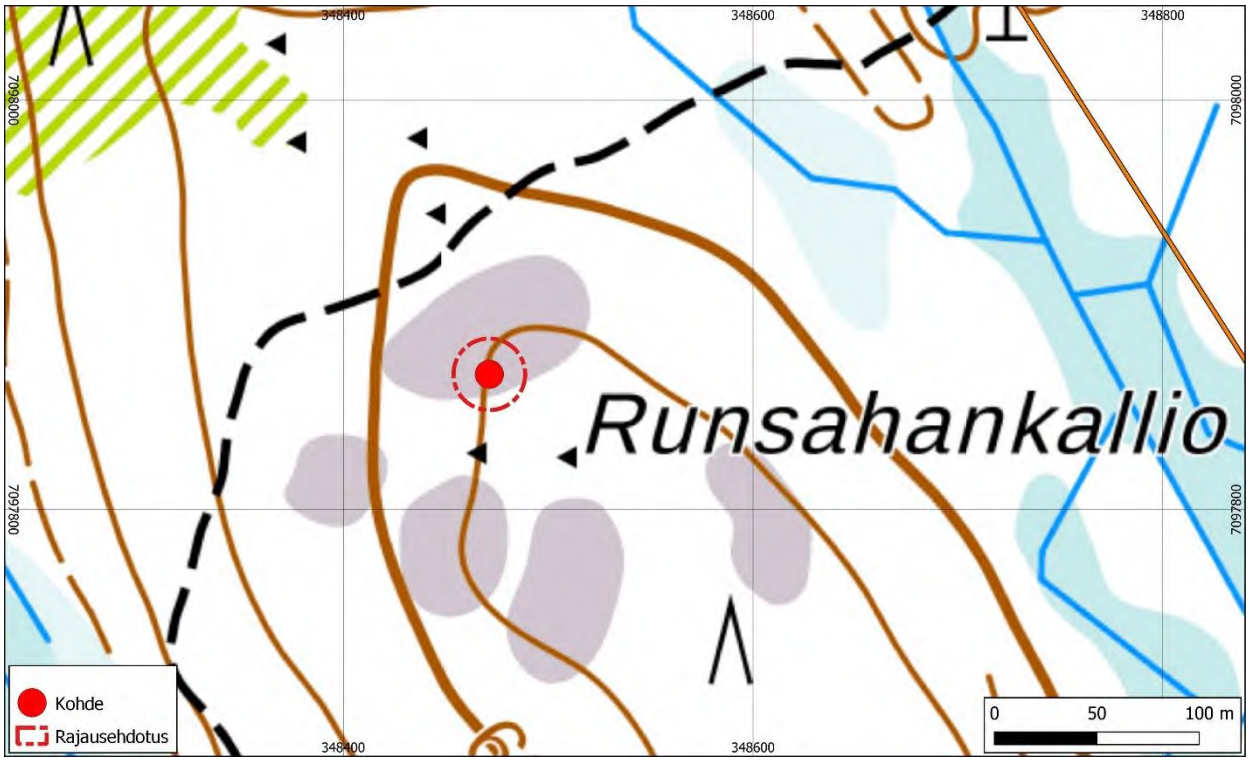
Röykkiön pohjakaava on jokseenkin soikea ja laki on laakea ja laakean kupera. Röykkiö koostuu lähinnä päänkokoisista ja sitä suuremmista kivistä mutta seassa on muutamia nyrkinkokoisia kiviä. Röykkiö on jäkälä- ja sammalpeitteinen. Maa-ainesta siinä ei havaittu. Rakenne on luode–kaakko-suuntainen. Röykkiön laajuus on noin 4,5 x 2,5 metriä, korkeus 0,5 metriä. Se muistuttaa ulkoisesti alueelta aiemmin tunnettuja kiviröykkiöitä. Röykkiö sijaitsee alarinteestä katsoen näkyvällä paikalla.

On otettava huomioon, että röykkiön lähellä havaittiin rautainen, kallioon pultattu ja lenkkipäinen harusvarras. Kiviröykkiön päältä löydettiin sähköjohdon ja pylväsrakenteiden välisen eristeen kappale. Lisäksi kivien väleissä huomattiin todennäköisesti pylvään rakenteisiin liittyvää lahonnutta puuta. Havaintojen perusteella röykkiön kohdalla on ollut sähköpylväs. Näin suurta kiviröykkiötä tuskin on kuitenkaan koottu pylvään tueksi. Röykkiössä ei myöskään ollut kallion pintaan saakka ulottuvaa kivetöntä tai lähes kivetöntä kohtaa, joka usein on poistettujen pylväiden tukikiveyksissä nähtävissä.

Paikalla on lounas–koillinen-suuntainen ja lähes puuton, kapea väylä, jonka kohdalla kiviröykkiö on. Tarkastetun kartta-aineiston perustella kallioalueen poikki on kulkenut sähkölinja ainakin vuodesta 1952 vuoteen 1998. Linjan muiden pylväiden paikoille ei ollut tarkastetulla alueella kasattu minkäänlaisia tukikiveyksiä. Tilojen 5:13 ja 5:17 välinen raja on ollut paikalla 1970-luvulta lähtien. Vaikka röykkiön kohdalla kulkee nykyisin kiinteistöraja, sekään ei selitä sitä, miksi kiviröykkiö on kasattu kyseiselle paikalle.

Kiviröykkiöstä 250–400 metriä koilliseen, jokseenkin samalta korkeudelta (57,5–60 m mpy) tunnetaan ennestään neljä kiviröykkiötä (kohde 3). On arvioitu, että ne voisivat rannankorkeuden perusteella ajoittua neoliittiselle kivikaudelle. Runsahankallion kiviröykkiöstä noin 800 metriä kaakkoon, saman harjanteen toisesta päästä, löytyi vuoden 2022 inventoinnissa asuinpaikka (kohde 17) likimain samalta korkeustasolta. Paikalta löydettiin asumuspainanteita ja kvartsi-iskoksia.

Todennäköisesti kyseessä on kivikaudelle ajoittuva kiviröykkiö, jota on myöhemmin sähkölinjaa kallioiselle alueelle rakennettaessa hyödynnetty pylvään tukemiseen, kun se on sattunut linjalle.

Kuva 37. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 38. Runsahankallion kiviröykkiö sijaitsee kalliopohjalla. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

18. Kalajoki Runsas

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: asuinpaikat, asumuspainanteet; työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen, historiallinen

N 7097269 E 348993 (asumuspainanne, kartalla A)

N 7097276 E 348978 (alakohde B: asumuspainanne)

N 7097262 E 348998 (alakohde C: asumuspainanne)

N 7097254 E 349014 (alakohde D: asumuspainanne)

N 7097283 E 348990 (alakohde E: tervahauta)

N 7097288 E 348982 (alakohde F: mahdollinen miilu)

N 7097298 E 348979 (alakohde G: mahdollinen miilu)

N 7097326 E 348930 (alakohde H: tervahauta)

Korkeus: 63 m mpy

Löydöt: KM 44401

Paikalla on neljän kivikautisen asumuspainanteen ryhmä sekä kaksi tervahautaa ja näihin liittyviä kaivantoja. Asumuspainanteet ovat rivissä selkeän rantatörmän päällä. Muodotaan kuopat ovat hieman suorakulmaisia ja syviä. Kaikkien pääty osoittaa koilliseen kohti rinnettä. Osassa oli havaittavissa myös valli. Painanteet ovat aikanaan sijoittuneet pitkänomaisen saaren mantereenpuoleiseen päähän.

Läntisin asumuspainanne (kuva 41, kohde B) on suorakulmainen ja lounais–koillis-suuntainen, ja sen pääty on rantatörmää kohden. Mitoiltaan tämä on noin 6 x 5 x 1 metriä. Sitä ympäröivät vallit, joissa on maata ja kiviä. Vallien leveys on arviolta 2–3 metriä, mutta ne ovat matalat ja metsänkäsittely on mahdollisesti vaurioittanut niitä. Pohjalta havaittiin noin 5 cm:n paksuinen musta hiilikerros ja tämän alta huuhtoutumiskerros. Todennäköisesti kyseessä on asumuspainanne, johon on myöhemmin päätynyt hiiltä viereisestä tervahaudasta.

Toinen asumuspainanne (A) on edellisestä noin 15 metriä itään. Paikalla on varsin selkeän suorakulmainen kuoppa. Kooltaan tämä on noin 4 x 3,5 metriä. Syvyys on vajaan metrin. Pääty osoittaa pohjoiskoilliseen kohti rantatöyrästä. Painanteeseen ei liity selkeää vallia, vaikka joitain oletettavasti kuopasta nosteltuja kiviä reunoilla näkyy. Metsän laikutus on tosin sotkenut ympäristöä. Idän puolella on kylläkin havaittavissa valli, mutta kyse voi olla vain vierekkäisten painanteiden välisestä reunasta.

Painanteen keskelle kaivettiin 40 x 40 x 15 cm kokoinen koekuoppa. Tästä havaittiin yksi selkeä iskos eikä kaivamista jatkettu pitemmälle. Maaperä oli kivistä hiekkamaata. Painanteen pohjalla oli vahva huuhtoutumiskerros ja tämän pinnalla joitain hiilenpaloja ilmeisesti läheisestä tervahaudasta.

Heti tämän itäpuolella on toinen todennäköinen asumuspainanne (C). Muodoltaan suorakulmainen painanne on kooltaan noin 6 x 4 metriä ja syvyydeltään vajaan metrin. Pääty osoittaa rantavallia kohden.

Itäisin asumuspainanne (D) on vallit mukaan lukien mitoiltaan noin 9 x 6 metriä. Vallit eivät ole erityisen selkeät, mutta käsittävät esimerkiksi suurempia kuopasta nosteltuja kiviä. Keskelle jäävä kuoppa on muodoltaan suorakulmainen ja mitoiltaan noin 5 x 3,5 metriä. Syvyyttä tällä on arviolta 70–80 cm. Painanne sijaitsee rantatörmän päällä, ja rinne lähtee laskeutumaan heti painanteen vallilta. Myös tässä pääty osoittaa rantaa kohden koilliseen.

Keskeltä painannetta poistettiin turve 40 x 40 cm koekuoppaa varten, mutta heti turpeen alta havaittiin useita iskoksia eikä koekuoppaa siksi kaivettu pintaa syvemmälle. Kuopassa oli muiden tapaan selkeä huuhtoutumiskerros ja aavistus nokea turpeen alapinnassa.

Asuinpainanteiden lomaan jää yksi tervahauta (E). Sijainnin perusteella on mahdollista, että tässä olisi hyödynnetty paikalla valmiiksi ollutta asumuspainannetta. Tervahauta on kaivettu aivan töyrään reunaan, eikä siinä ole selkeää vallia. Kuopan halkaisija on noin 9 metriä eli hauta on suhteellisen suuri. Pohjalla on 15 cm paksuisen, nokisen hiekkakerroksen alla tervan kovettama taso. Halssi on pituudeltaan 4 metriä ja osoittaa alarinteeseen pohjoiskoilliseen.

Tervahaudan länsipuolella on matala, pitkänomainen ja lounais–koillis-suuntainen painanne (F). Tämä on lounaispäästään selkeä mutta alarinteen puoleinen reuna ei erotu. Yläpää on noin 3 metriä leveä ja 0,5 metriä syvä. Pohjalla on tässä noin 20 cm paksuinen, nokinen hiekkakerros ja palaneita puunkappaleita.

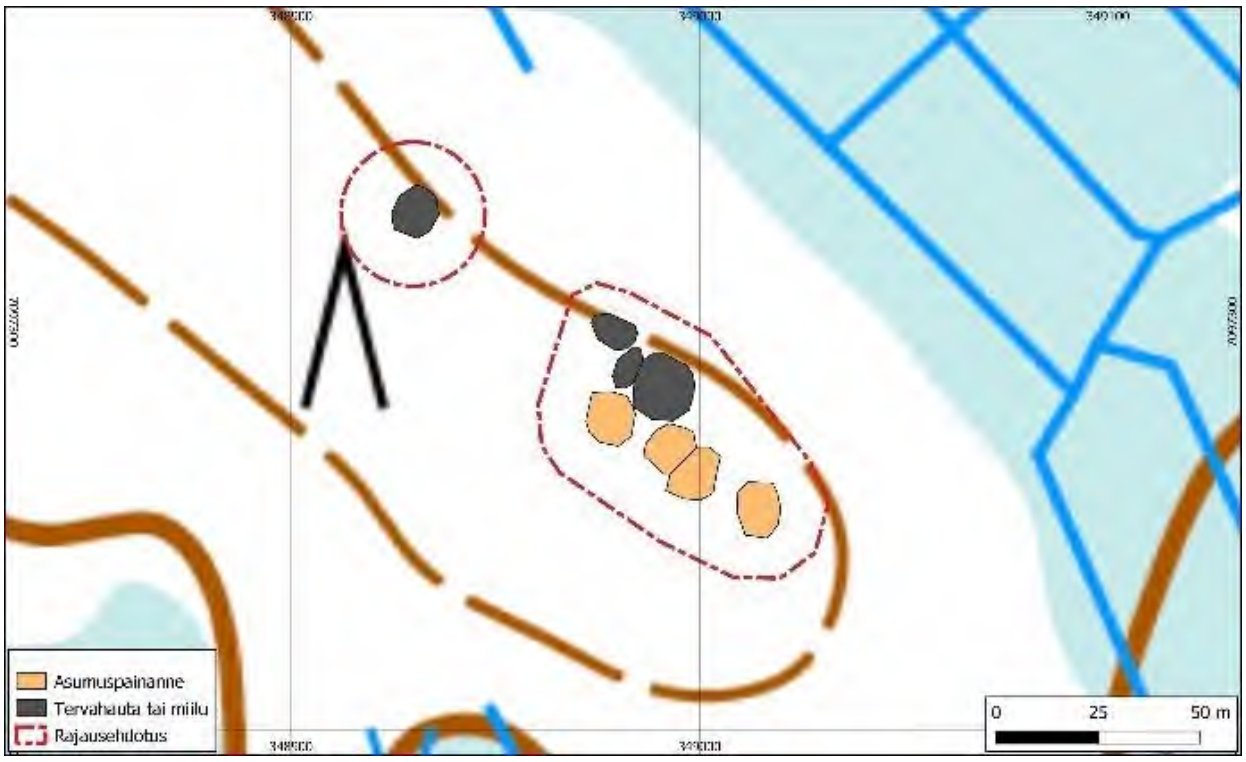
Tämän pohjoispuolella on luode–kaakko-suuntainen painanne (G). Alarinteen puolella on selkeä valli. Kooltaan painanne on noin 8 x 3 metriä, mutta kaakkoispää on epäselvä. Pohjalle tehdystä koepistosta havaittiin 20 cm paksuinen puhtaan hiilen kerros. Painanteet voisivat olla esimerkiksi miilunpohjia.

Tervahaudasta (E) noin 75 metriä luoteeseen on toinen tervahauta (H). Halkaisijaltaan tämä on noin 12 metriä ja vallit ovat 2 metriä leveät. Muodoltaan tervahauta on syvä ja suppilomainen. Pohjalla on vahva, harmaan hiilensekaisen hiekan kerros. Halssin kohdalla on niin ikään lyhyt valli. Halssikaivanto on noin 3 metriä pitkä ja osoittaa pohjoiskoilliseen.

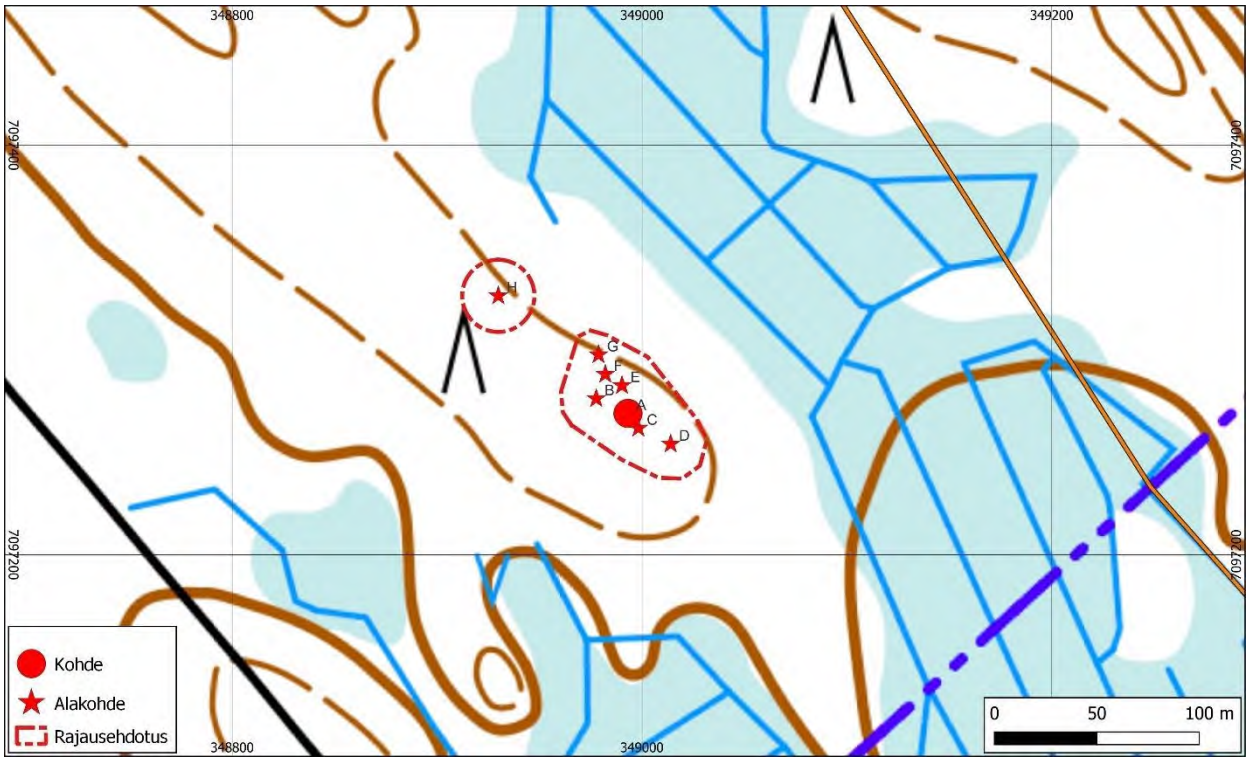
Kohde tarkastettiin lidarhavainnon perusteella.

Kuva 39. Kvartseja itäisimmästä painanteesta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 40. Havainnot on paikannettuina laserkeilausaineiston pohjalta. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

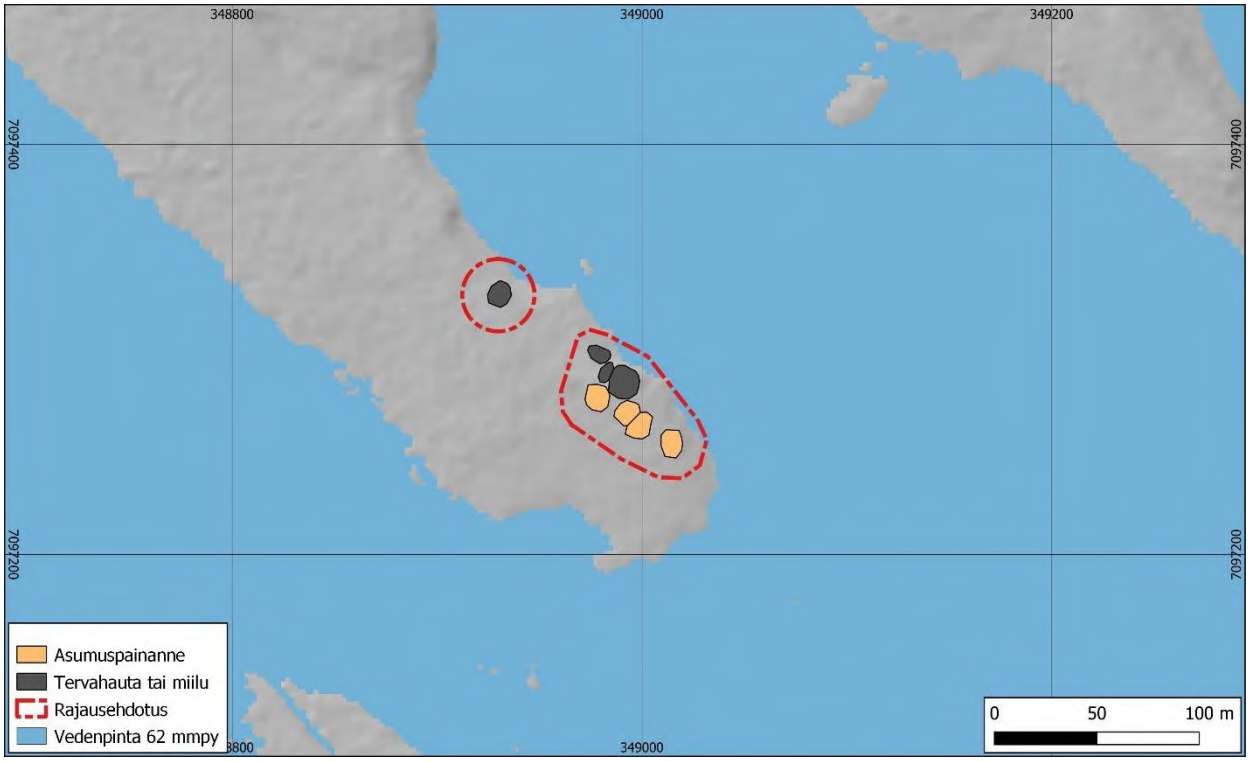
Kuva 41. Kohteen sijainti. Alakohteiden kirjaintunnuksiin viitataan tekstissä. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 42. Itäisin asumuspainanne (D). Taustalla rinne lähtee laskemaan heti painanteen reunalta. Lapio on koekuopan kohdalla. Kuvattu etelästä. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 43. Kvartseja turvekerroksen alla itäisimmässä painanteessa (D). Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 44. Merenpinnan ollessa 62 metriä nykyistä ylempänä paikka on sijainnut saaren kärjessä. Havainnollistus Maanmittauslaitoksen 2 metrin korkeusmallin pohjalta.

19. Kannus Niinilampi

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: asuinpaikat, asumuspainanteet

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7096873 E 349108

Korkeus: 61 m mpy

Löydöt: KM 44402

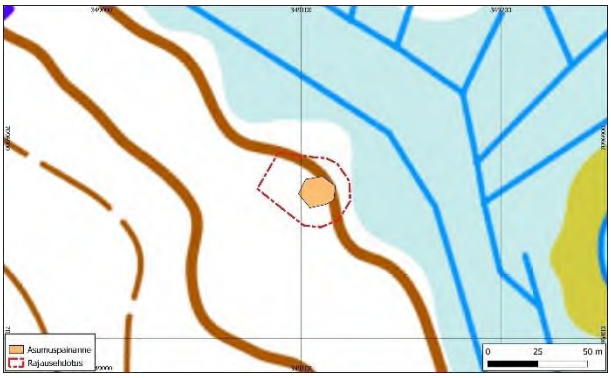
Kohde sijaitsee Runsas-nimisen luode–kaakkosuuntaisen harjanteen eteläosan itäreunalla. Paikka on Kalajoen ja Kannuksen rajasta noin 170 metriä kaakkoon ja Niinilammesta noin 160 metriä luoteeseen. Asumuspainanne on matalan ja pienialaisen (noin 35 x 25 metrin kokoisen) harjanteen korkeimmalla kohdalla, sen koillisosassa. Asuinpaikan lähiympäristö on kivistä ja kasvaa mäntymetsää. Maaperä on lähinnä kivistä soraa.

Painanteen ympärillä on kivensekainen, jokseenkin yhtenäinen ja matala valli. Vallin ympäröimän alueen pohjakaava on pyöreähkö. Vallien rajaaman alueen sisäpuolella oleva painanne on lähinnä neliömäinen. Koko rakenteen halkaisija on noin 9 metriä ja vallien rajaaman painanteen noin 4 metriä. Painanteen syvyys on noin 1 metri.

Asumuspainanteen keskelle kaivettiin 40 x 40 x 20 cm kokoinen koekuoppa, josta löytyi kvartsi-iskoksia. Kohteen ympäristöön kaivettiin kolme koekuoppaa, joista ei tullut löytöjä. Asuinpaikka rajattiin asumuspainanteen, maaperän, koekuoppien ja topografian perusteella.

Niinilammen asuinpaikasta noin 400 metriä koilliseen ja noin 700 metriä itäkaakkoon löytyi inventoinnissa muitakin asumuspainannekohteita.

Kohde tarkistettiin lidarhavainnon perusteella.

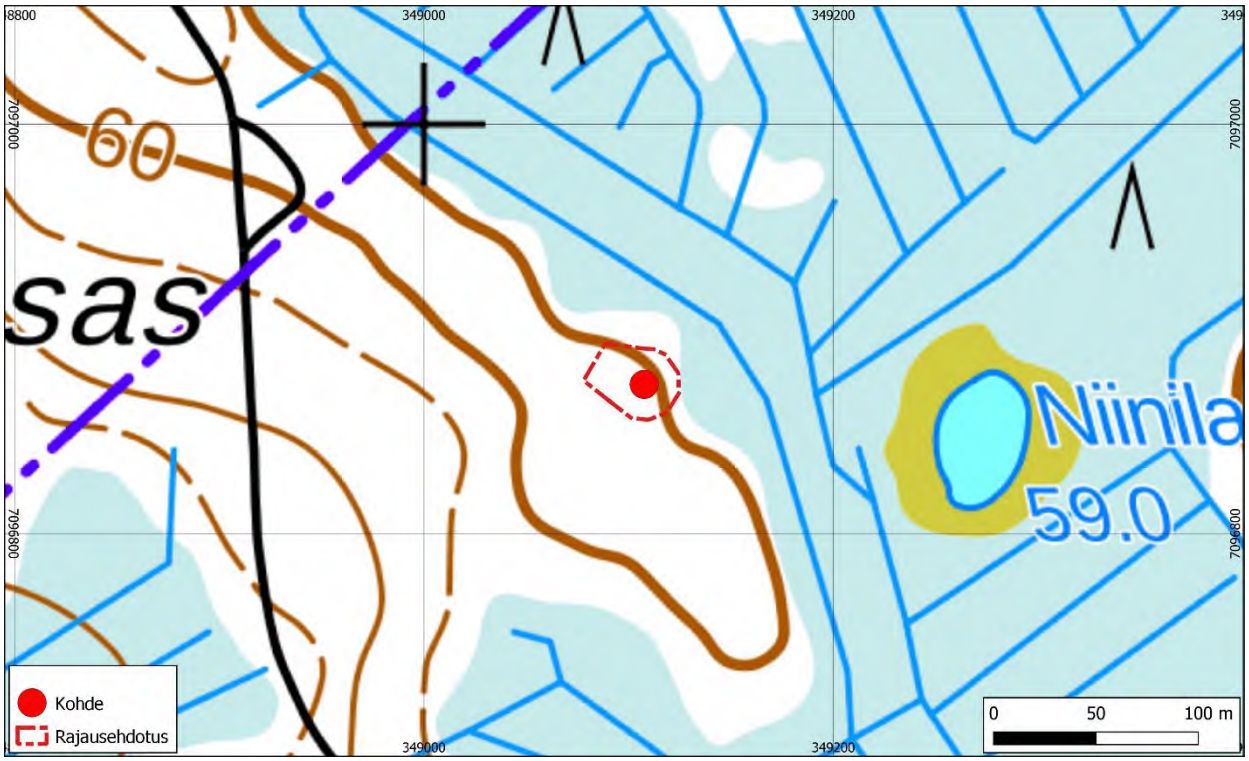
Kuva 45. Asumuspainanteen rajat laserkeilausaineiston pohjalta. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

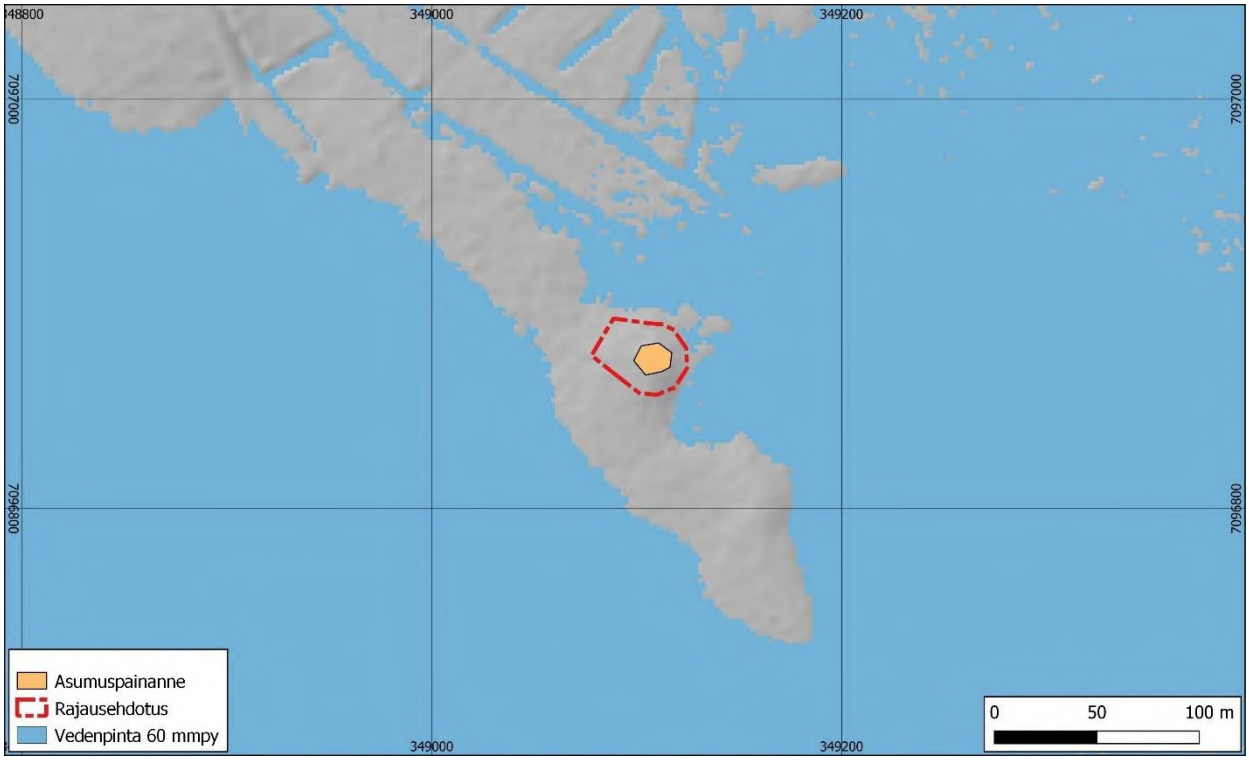
Kuva 46. Painanteen keskelle kaivettu koekuoppa. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 47. Iskokset koekuopasta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 48. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 49. Merenpinnan ollessa 60 metriä nykyistä ylempänä paikka on sijainnut saaressa, niemen mantereenpuoleisella reunalla. Havainnollistus Maanmittauslaitoksen 2 metrin korkeusmallin pohjalta.

Kuva 50. Lapio on asumuspainanteen pohjalla ja ympärillä näkyy vallia. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

20. Kannus Kortesuonräme

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: asuinpaikat, asumuspainanteet

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

N 7096364 E 349640 (asumuspainanne)

N 7096372 E 349621 (alakohde: asumuspainanne)

N 7096385 E 349640 (alakohde: asumuspainanne)

Korkeus: 63 m mpy

Löydöt: KM 44403

Kohde sijaitsee Kortesuonrämeen ja Tuohirämeen välisellä mäkialueella, korkeimman kohdan tuntumassa. Paikka on todennäköisesti käyttöaikana sijainnut pienen saaren mantereenpuoleisessa päässä. Maasto on paikoin kivistä kuusi- ja mäntyvaltaista kangasta. Maasto on paikalla loivapirteistä. Maaperä on lähinnä soraa ja hiekkaa.

Paikalta löydettiin kolme kivikautista asumuspainannetta. Kaikki kuopat ovat varsin syviä ja selkeäpiirteisiä ja niitä kiertää matala valli.

Kaakonpuoleinen painanne on hieman suorakulmainen muodoltaan. Kuopan mitat ovat noin 6 x 5 metriä ja syvyys on arviolta 80 cm. Matalat vallit ovat noin 2–3 metriä leveitä ja rakenteen kokonaismitta noin 11 x 9 metriä. Painanne on suunnaltaan itäkoillisesta länsilounaaseen. Pohjoisreunalla kulkee vanha metsäkoneen ura, joka on voinut aikanaan hieman vahingoittaa vallia.

Keskelle painannetta kaivettiin 40 x 40 x 25 cm kokoinen koekuoppa, josta löydettiin kvartsiiskoksia. Maaperä oli varsin kivistä. Pikkukivien lisäksi hiekan joukossa oli jonkin verran suurempia, 10–20 cm kokoisia kiviä.

Koekuopan pohjalle tihkui kaivamisen jälkeen vettä. Maasto on oletettavasti ollut kostea myös käyttöaikana, sillä rannan ollessa kohteen läheisyydessä ei syvään kaivetun painanteen pohjataso ole ollut kovinkaan paljon merenpintaa ylempänä.

Lounaanpuoleisen painanteen ympärillä on kivinen, lähes yhtenäinen ja matala valli. Vallin ympäröimän alueen pohjakaava on pyöreähkö. Vallien rajaaman alueen sisäpuolella oleva painanne on lähinnä suorakaiteen muotoinen. Rakenteen halkaisija valleineen on noin 10 metriä ja sisäosan noin 6 x 4 metriä. Painanteen syvyys on noin 0,8 metriä.

Asumuspainanteen keskelle kaivettiin yksi koekuoppa, josta löytyi kaksi kvartsi-iskosta. Kohteen ympäristöön kaivetuista lapionpistoista ei tullut löytöjä.

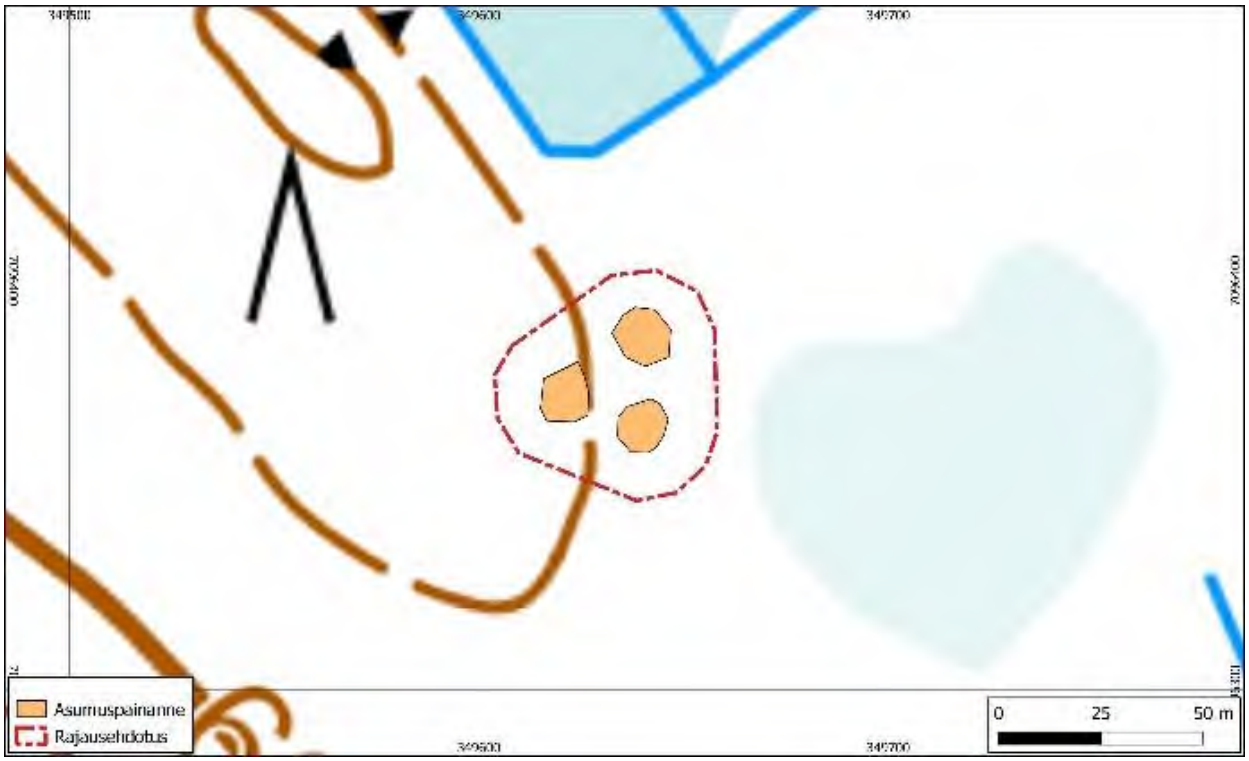
Pohjoisin painanne sijaitsee alueen korkeimmalla kohdalla, pohjoiseen laskevan rinteen ylälaidassa. Se on kaakko–luode-suuntainen. Mitoiltaan painanne on noin 5 x 4 metriä ja valleineen noin 10 x 7 metriä. Vallit ovat matalat. Painanne on hieman epäselvempi luoteispäästään, jossa metsäkone on mahdollisesti vaurioittanut rakennetta.

Asuinpaikka sijaitsee yhden asumuspainanteen käsittävästä kohteesta 18 noin 700 metriä kaakkoon.

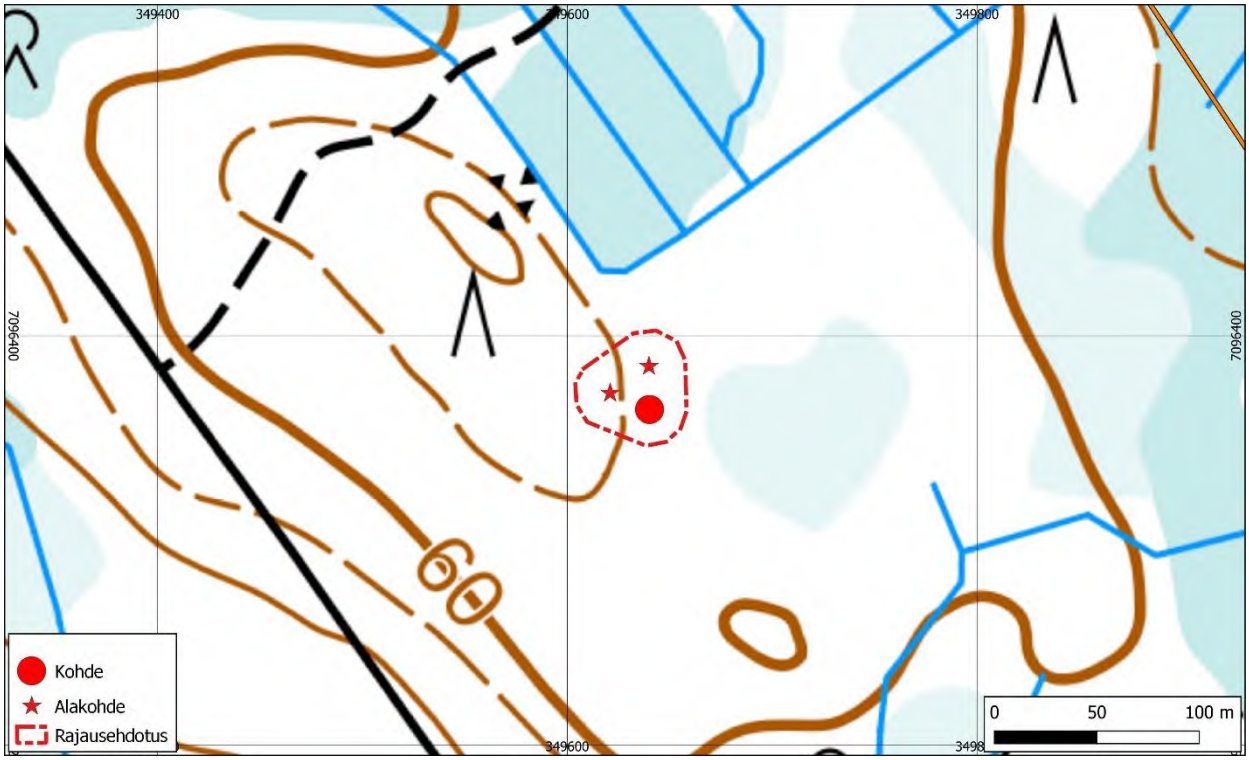
Kohde tarkistettiin Janne Ikäheimolta saatujen tietojen pohjalta.

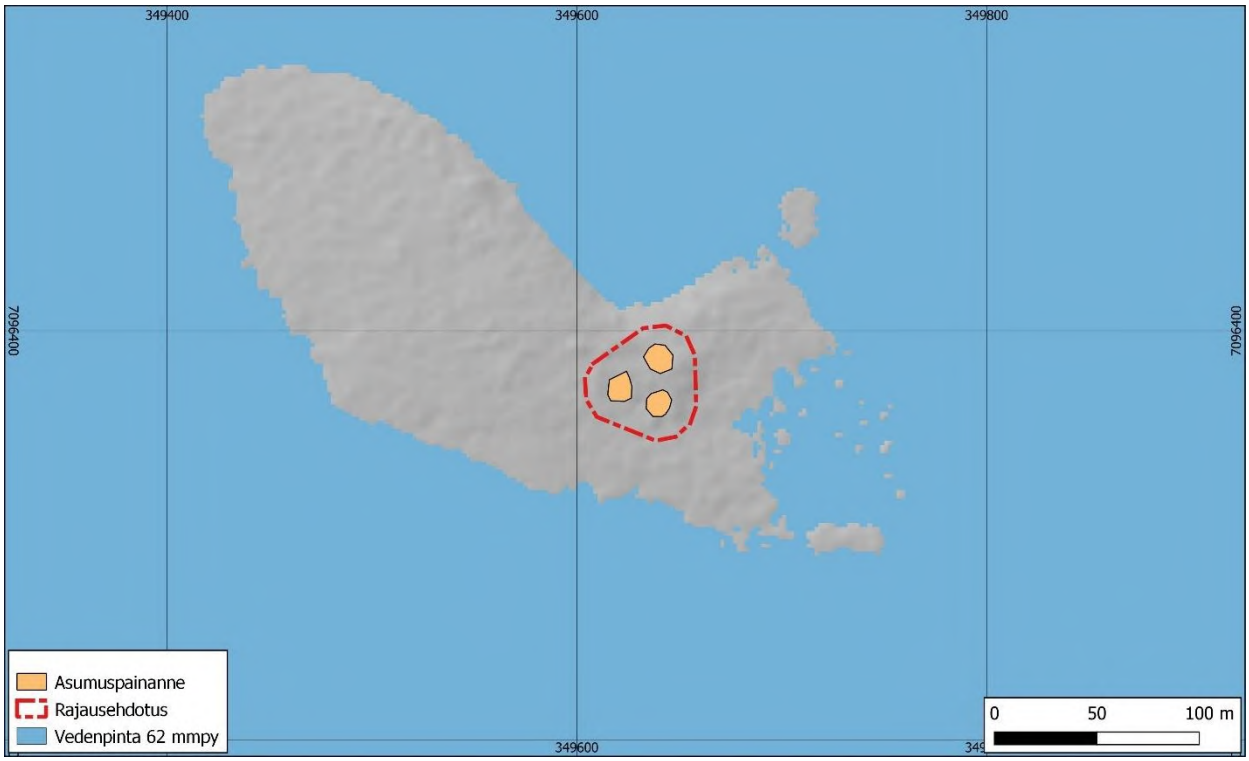
Kuva 51. Kvartseja kaakkoisimmasta painanteesta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 52. Painanteiden sijoittuminen maastoon. Rajat on piirretty laserkeilausaineiston pohjalta. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 53. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 54. Merenpinnan ollessa 62 metriä nykyistä ylempänä paikka on sijainnut pienellä saarella. Havainnollistus Maanmittauslaitoksen 2 metrin korkeusmallin pohjalta.

Kuva 55. Kaakonpuoleinen painanne luoteesta kuvattuna. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 56. Pohjoisin painanne luoteesta kuvattuna. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 57. Lounaanpuoleisen asumuspainanteen pohja on lapion kohdalla ja taustalla näkyy vallia. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

21. Kannus Selkäpolku

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7095943 E 350067

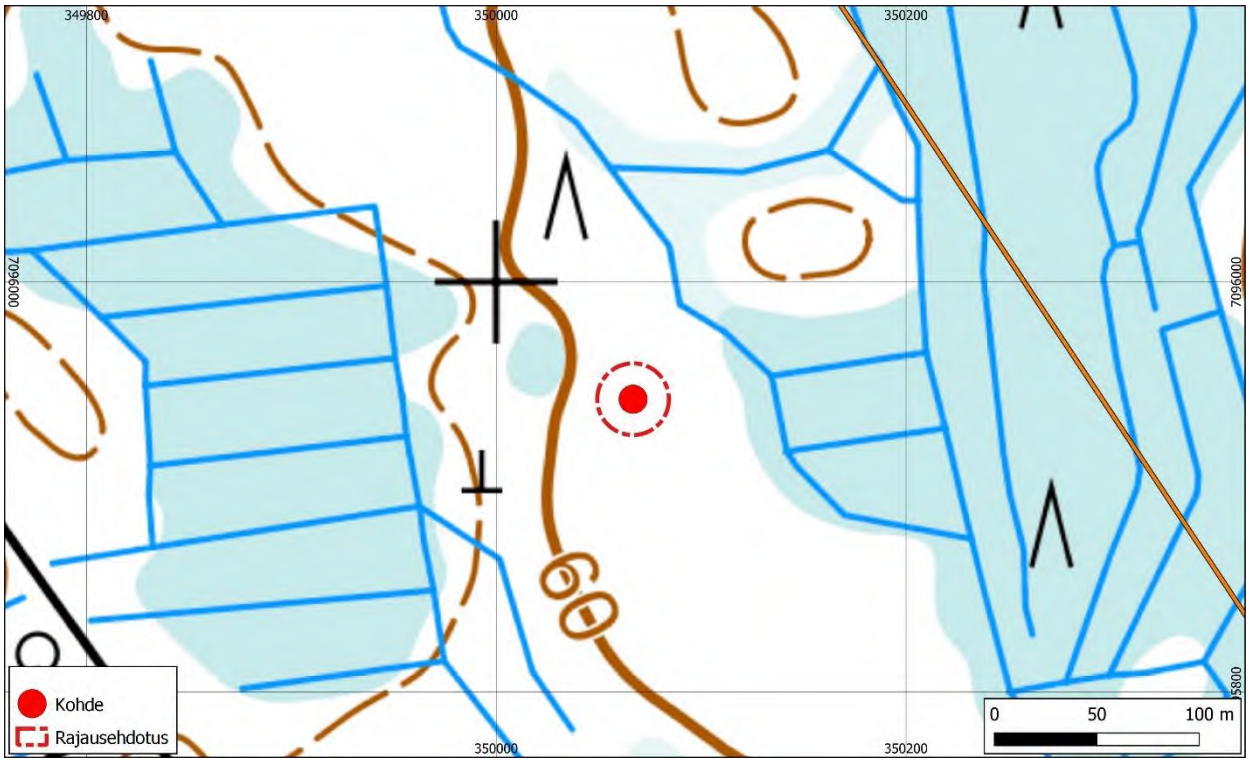
Korkeus: 62 m mpy

Löydöt: –

Tervahauta sijaitsee taimikon keskellä. Ympärillä kasvaa kuusta ja mäntyä. Tervahauta on halkaisijaltaan noin 12 metriä ja syvyydeltään 0,5 metriä. Vallit ovat matalat ja halssi on länteen. Pohjalta havaittiin hiiltä. Kohdetta ei valokuvattu inventoinnissa.

Kohteen ohi kulkenut reitti on tunnettu *Selkäpolkuna* (NA: Leevi Junkala 1954). Kulkureitti on voinut liittyä myös tervan kuljettamiseen, sillä lähistöllä ei ole vesistöjä. Polku on merkitty vielä vuoden 1952 peruskarttaan.

Kohde tarkistettiin Janne Ikäheimolta saatujen tietojen pohjalta. Se erottuu kohtuullisesti myös vanhan (0,5 pistettä neliömetrillä) laserkeilausaineiston pohjalta tehdyssä korkeusmallissa.

Kuva 58. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

22. Kannus Lähdekorvenkangas

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7094684 E 350853 (tervahauta)

N 7094660 E 350833 (alakohde: kiuas)

N 7094839 E 350827 (alakohde: tervahauta)

Korkeus: 63 m mpy

Löydöt: –

Alueella on kaksi tervahautaa ja mahdollinen tervapirtin kiuas.

Eteläisempi hauta on hakkuuaukean keskellä. Sen kokonaishalkaisija on noin 18 metriä ja vallit 4–5 metriä leveät. Etelään osoittava halssi on selkeäpiirteinen ja sitä rajaavat vallit. Tervahaudan pohjalta havaittiin vahva hiilensekainen ja nokinen hiekkakerros.

Tervahaudasta noin 30 metriä lounaaseen on suurehko kiviröykkiö. Röykkiön halkaisija on 2 metriä ja korkeus 70 cm. Osa kivistä on levinnyt hieman ympäristöön ja nämä mukaan otettuna halkaisija olisi noin 2,5 metriä.

Röykkiö osuu kiinteistöjen rajalle, joten kyse voisi olla rajamerkistä. Merkki osoittaa yksityismaan kulmaa mutta on samalla osa vanhaa Väli- ja Ylikannuksen kylänrajaa.

Vaikka rajamerkeiksi on kasattu kiviröykkiöitä, piirteidensä puolesta kyse olisi kuitenkin ennemmin kiukaasta. Röykkiötä peitti paksuhko turvekerros, joka kuorittiin rakenteen selvittämiseksi röykkiön laelta. Kiviaines on hyvin vaihtelevan kokoista ja mukana on hyvin pieniä, noin 5 cm kokoisia kivenmurenia. Nämä voivat osin olla tulen rapauttamia. Varmoja nokipintaisia kiviä ei havaittu, mutta kivien välistä kaivettu maa-aines vaikutti hieman nokiselta. Yksi mahdollinen selitys asialle on, että paikalla ennestään sijainnutta tervapirtin kiuasta on myöhemmin hyödynnetty rajamerkkinä.

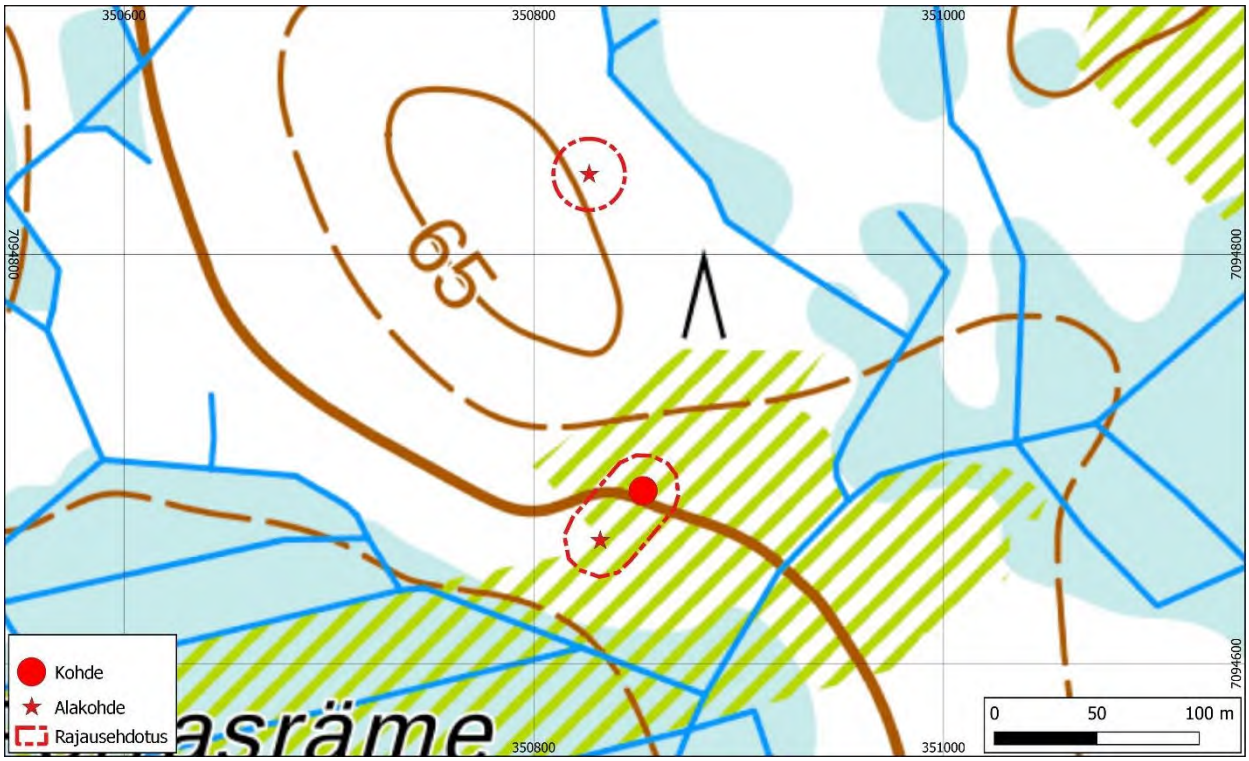
Toinen tervahauta sijaitsee noin 150 metriä edellisestä pohjoiseen. Se on kaivettu matalan kumpareen reunaan. Haudan halkaisija on kokonaisuudessaan noin 11 metriä ja vallit ovat noin 3 metriä leveät. Halssi osoittaa itään. Haudan pohjalla on paksu hiilensekainen ja nokisen hiekan kerros.

Isojakokarttaan on merkitty samalle kankaalle kulkureitti alle 100 metriä tämän haudan pohjoispuolelle. Tämä voi mahdollisesti liittyä myös tervan kuljettamiseen.

Kohde tarkastettiin lidarhavainnon perusteella. Eteläisempi kohde näkyy vanhan (0,5 pistettä neliömetrillä) laserkeilausaineiston pohjalta tuotetussa rinnevarjostuksessa, kun taas pohjoisempi kohde löytyi vain Ikäheimon toimittamista tiedoista.

Kuva 59. Eteläisempi tervahauta taimikon keskellä. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 60. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 61. Röykkiö turvekerros päältä kuorittuna. Mitan pituus on 1 metri. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 62. Pohjoisempi tervahauta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

23. Kannus Kortekorpi

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7093493 E 351606 (tervahauta)

N 7093509 E 351612 (alakohde: painanne)

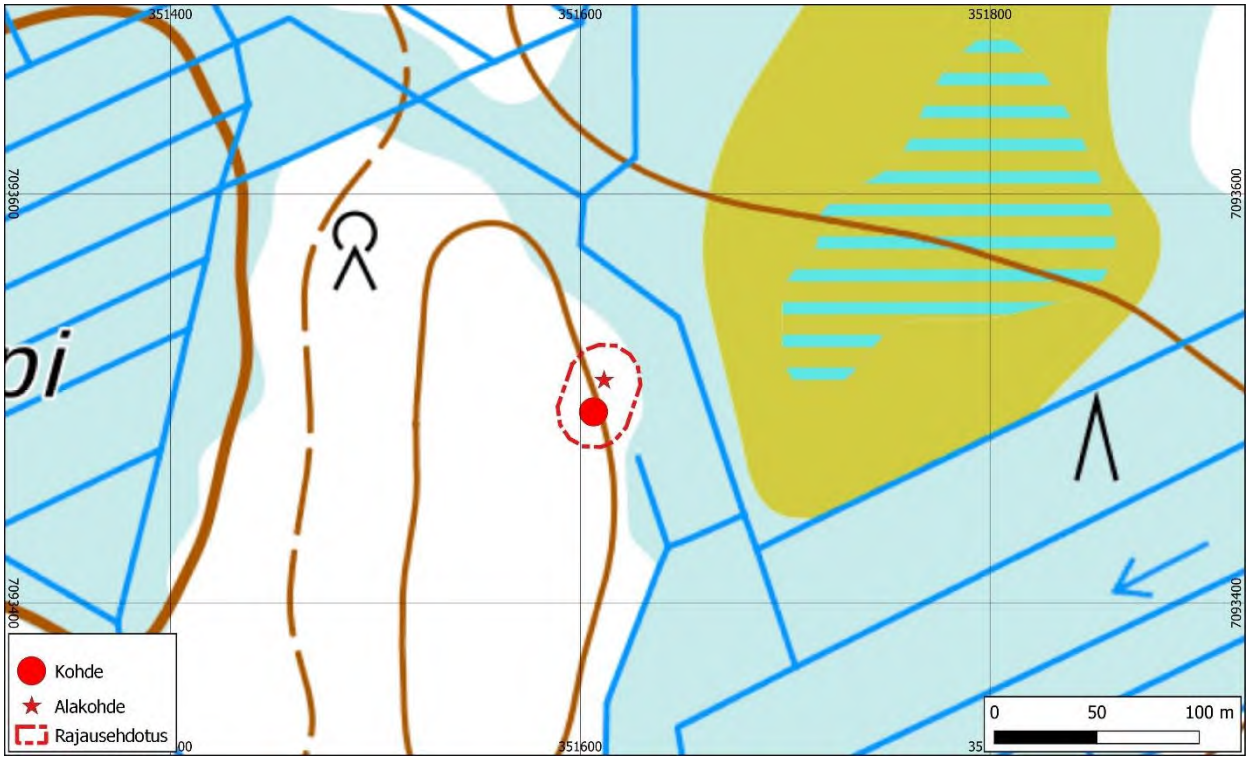
Korkeus: 66 m mpy

Löydöt: –

Tervahaudan halkaisija on kokonaisuudessaan noin 14 metriä. Vallit ovat noin 3 metriä leveät. Pohjalla on paksu nokisen hiekan kerros. Halssi osoittaa itäkoilliseen.

Tervahaudan lähellä, halssin kohdalta pohjoiseen, on suuri pitkänomainen painanne, jota reunustavat selkeät vallit. Mitoiltaan tämä on noin 12 x 8 metriä ja osoittaa pohjoiskoilliseen. Vallit ovat 2–3 metriä leveät. Vallien vuoksi painanne ei selvästi selity tervahaudan rakennukseen käytetyn maan ottopaikaksi. Lisäksi se on varsin säännönmukainen. Keskelle kaivettiin koekuoppa, josta havaittiin ohut, ruskean tervan kovettaman hiekan kerros turvekerroksen alta. Paikalla olisi voinut olla esimerkiksi väliaikainen tervan varastointipaikka. Tämä ei tosin itsessään selitä kaivannon merkitystä.

Kohde tarkistettiin lidarhavainnon perusteella.

Kuva 63. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 64. Tervahauta halssin suunnalta kuvattuna. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

Kuva 65. Painanne kuusikon alla. Kuvattuna kaakosta. Kuva: Arttu Tokoi, Maanala Oy.

24. Kannus Hautasaari

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7093243 E 352078

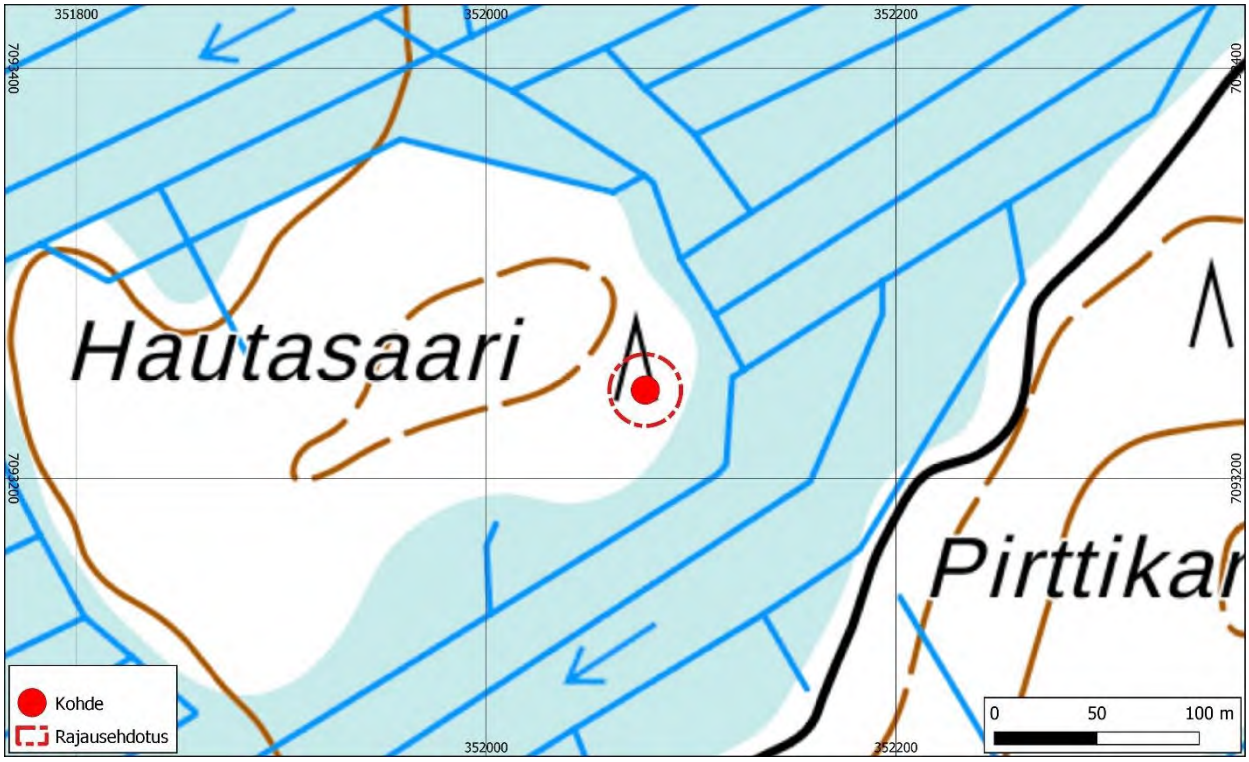
Korkeus: 68 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Lensuan ja Maalikankaan välisessä, ojitettujen soiden ympäröimässä saarekkeessa, tasanteen reunassa. Metsäkirkontieltä luoteeseen on tervahaudalle matkaa noin 140 metriä. Lähiympäristö on moreenikangasta ja nuorta kuusivaltaista sekametsää. Alueella on hiljattain tehty avohakkuu, mutta tervahauta ja sen valleilla kasvavat puut on säästetty.

Tervahaudan pohjakaava on pyöreähkö, pohja suppilomainen ja vallit ovat selvät. Halssi on kaakkoon suolle. Haudan halkaisija on noin 12 metriä ja syvyys 1,5 metriä. Maanäytekairauksessa (käsikairalla) tervahaudasta löytyi hiiltä. Huuhtoutumiskerrosta ei ollut.

Kohde tarkistettiin lidarhavainnon ja nimistön pohjalta.

Kuva 66. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 67. Hautasaaren tervahaudan pohja kairan kohdalla, valli näkyy taustalla ja etualalla. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

25. Kannus Pajunhautakangas

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7092290 E 352246 (tervahauta)

N 7092257 E 352254 (alakohde: tervahauta)

Korkeus: 70 m mpy

Löydöt: –

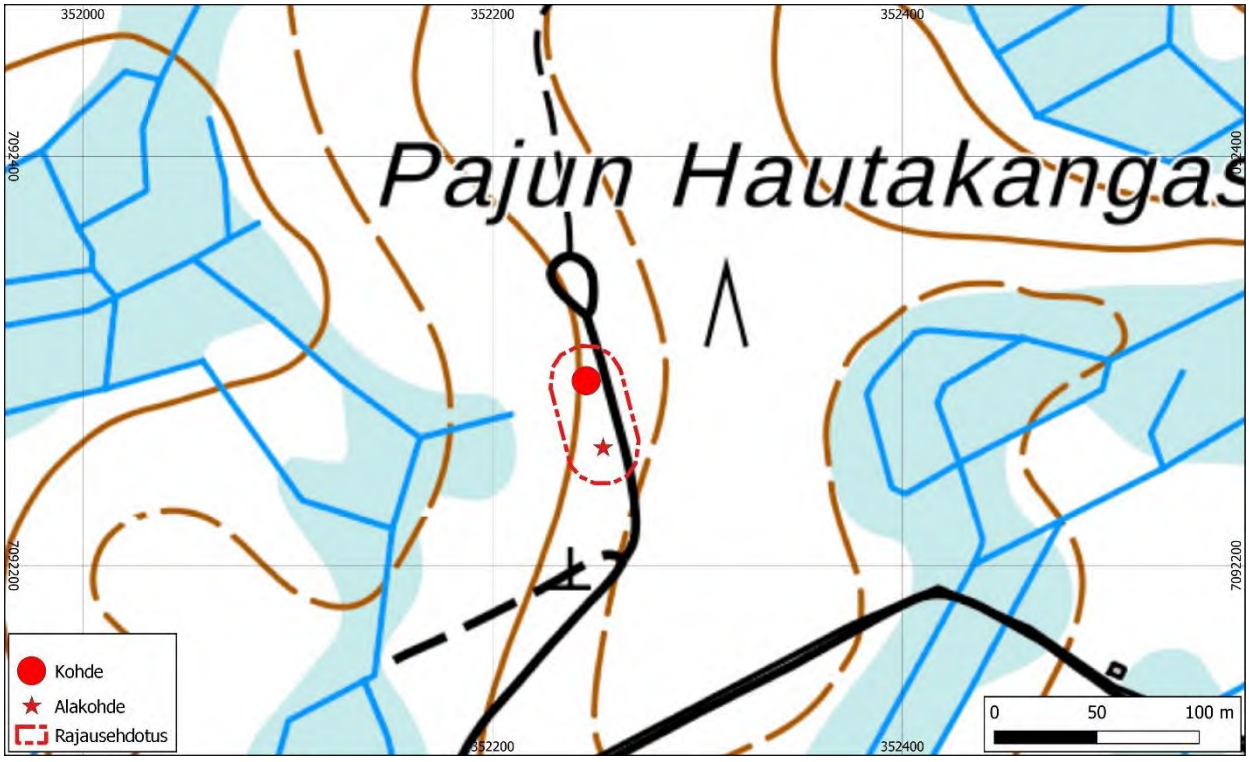
Kohde sijaitsee ojitettujen soiden rajaamalla Pajun Hautakankaalla, Kanervanevan eteläpuolella ja noin 400 metriä Silmäjärventieltä pohjoiseen. Aivan metsäautotien vieressä on kaksi tervahautaa noin 30 metrin etäisyydellä toisistaan. Lähiympäristö on loivapiirteistä moreenikangasta ja nuorta kuusivaltaista sekametsää.

Pohjoisempi tervahauta on pyöreähkö ja pohjaltaan laakea. Kasvillisuuden peittämät vallit ovat matalat ja maastossa lähes huomaamattomat. Halssi on lounaaseen. Halkaisija on noin 15 metriä ja syvyys 0,5 metriä.

Eteläisempi tervahauta on pyöreähkö, pohjaltaan laakea ja vallit ovat matalat. Halssi on länteen suolle. Halkaisija on noin 12 metriä ja syvyys 0,5 metriä.

Maanäytekairauksessa (käsikairalla) molemmista tervahaudoista löytyi hiiltä. Huuhtoutumiskerrosta ei ollut.

Kohde tarkistettiin lidarhavaitojen pohjalta. Myös nimistö viittaa tervahautoihin.

Kuva 68. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 69. Pajunhautakankaan eteläisempi tervahauta. Haudan pohja on kairan kohdalla, taustalla vallia. Kuva: Hannu Poutiainen, Maanala Oy.

26. Kalajoki Uusipelto

Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000047521 (ollut statuksella mahdollinen muinaisjäännös, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7098606 E 347381

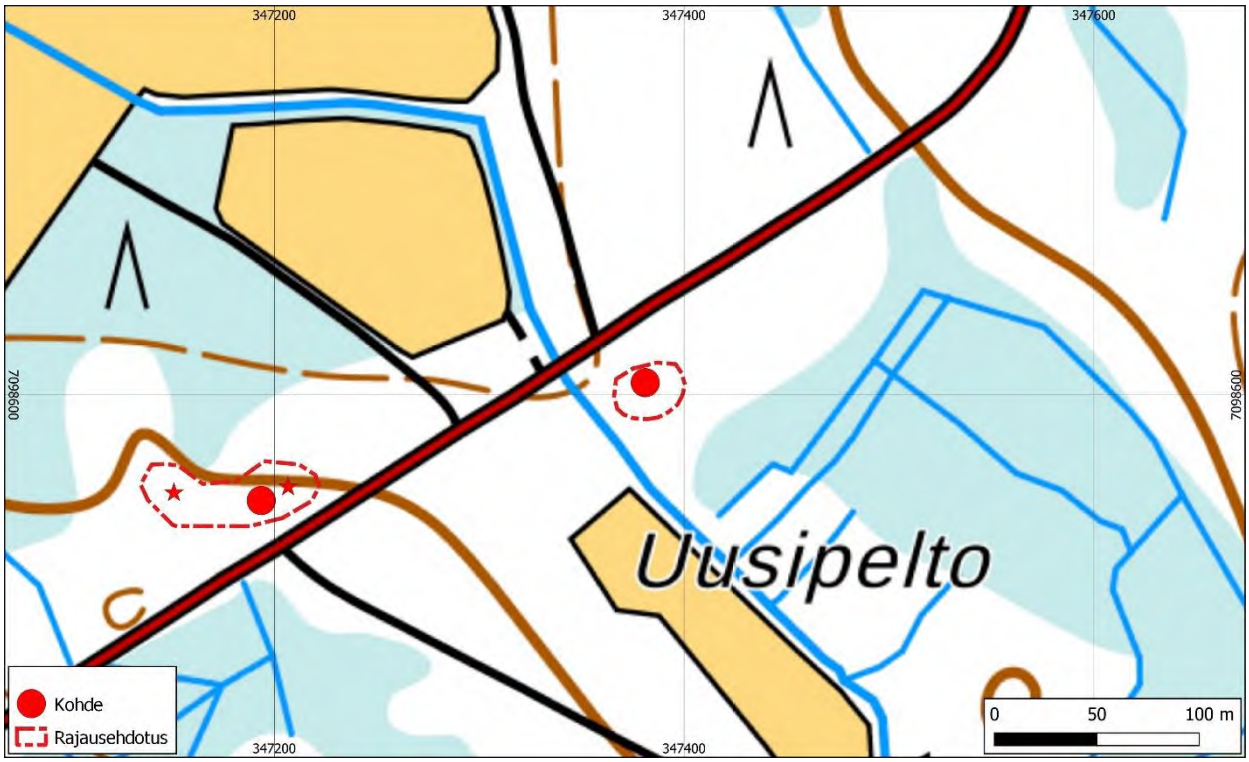
Korkeus: 38,5 mpy

Löydöt: –

Vinovalovarjosteessa ja tarkemmassa lidaraineistossa erottuva tervahauta on ollut Muinaisjäännösrekisterissä statuksella mahdollinen muinaisjäännös, koska kohdetta ei oltu tarkastettu maastossa.

Vuonna 2023 tehdyssä täydennysinventoinnissa kohde tarkastettiin maastossa. Loivassa metsärinteessä saatettiin todeta selvä tervahauta. Tervahaudan keskiosa on suhteellisen tasainen, halkaisija noin 4 metriä. Tervahaudan valli ei ole kaikkialla yhtenäinen, vaan etenkin rakenteen koillisreuna on epämääräisen muotoinen. Niiltä osin kuin ehjää vallia on, sen paksuus on noin 9 metriä. Tervahaudan halssin pituus on noin 10 metriä ja se osoittaa lounaaseen.

Haudan pohjalla on paksu, hiilensekaisen ja nokisen hiekan kerros.

Kuva 70. Kohteen sijainti. Uusipelto kartan keskellä. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 71. Tervahaudan halssia loivassa rinteessä. Kuva: Johanna Rahtola, Maanala Oy.

5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Inventoinnissa tarkastettiin keskeisiltä osin tunnetut muinaisjäännöskohteet ja suunnitellut voimalanpaikat Kalajoelle ja Kannukseen sijoittuvan Linnanharjun–Tuohirämeen tuulivoimalan hankealueelta. Tunnetut muinaisjäännöskohteet olivat säilyneet pääosin ennallaan. Näiden sijaintitietoja ja rajauksia tarkennettiin paikoin.

Lisäksi etsittiin uusia kohteita esitutkimuksissa otollisiksi katsotuilta alueilta. Uusia kohteita löydettiin yhteensä 16. Kaikki määritettiin kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Pääosa kohteista oli tervahautoja, joita löydettiin yhteensä 13. Osa kohteista käsittää useampia tervahautoja, joten yhteensä niitä dokumentoitiin alueelta 19. Yhden yhteydestä havaittiin lisäksi mahdollinen tervapirtin kiuas.

Alueelta löydettiin kolme kivikautista asuinpaikkaa. Ne käsittivät yhteensä yhdeksän asumuspainannetta. Painanteet löytyivät laserkeilausaineiston avulla.

Uusia röykkiökohteita löydettiin kaksi. Ne tulivat esille muiden paikkojen tarkastuksen yhteydessä. Kivikautisia röykkiöitä tunnettiin alueelta jo aiemmin, ja vaikuttaa siltä, että nämä ovat seudulla suhteellisen yleisiä harjanteiden rinteillä, suunnilleen korkeuksilla 40–65 m mpy. Vastaavia maastonkohtia tarkastettiin koko tutkimusalueelta jonkin verran.

Suunnitelluista voimalanpaikoista yksi osuu kohteen 3 *Isokallio* viereen. Kyse on kivikautisista röykkiöistä. Rakentamisen paikka on merkitty vain 46 metriä muinaisjäännöksen alakohteiden rajauksesta länteen ja 80 metriä pääkohteen rajauksesta kaakkoon. Voimalanpaikkaa suositellaan siirrettäväksi esimerkiksi lounaaseen niin, että rakentamisen vaikutukset eivät uhkaa muinaisjäännösten säilymistä.

Toista voimalaa on suunniteltu kohteen 5 *Pahikaisharju 2* tuntumaan. Voimalan paikka on merkitty vain 54 metriä muinaisjäännöksen rajan länsipuolelle. Näin rakentaminen tulisi aivan kivikautisen muinaisjäännöksen viereen tai päälle. Voimalan paikkaa suositellaan siirrettäväksi esimerkiksi lännemmäksi.

Kohteen 18 *Runsas* vierellä oleva voimalanpaikka on uudessa suunnitelmassa siirretty lähemmäksi muinaisjäännösaluetta ja on nyt 100 metrin päässä tästä. Myös tämän voimalan kohdalla tulisi varmistua siitä, ettei rakentaminen yllä kivikautisen asuinpaikan välittömään läheisyyteen.

Kohteen 21 *Selkäpolku* viereen on niin ikään uudessa suunnitelmassa kaavailtu voimalaa. Suunnitellun voimalan keskipiste on 84 metriä muinaisjäännöksen rajasta. Kyse on pienialaisesta tervahautakohteesta, ja voimala voitaneen rakentaa tämän viereen, mikäli muinaisjäännöskohde jää rakennettavan alueen ulkopuolelle.

Tielinjausten läheisyyteen osuvat kohteet 2, 12, 13, 14 ja 26 (*Kinarehenkangas, Metsähaudankangas länsi, Konttihaudankangas, Halmehenperä* ja *Uusipelto*). Kyse on jo ennestään rakennetuista teistä, mutta mikäli näitä joudutaan leventämään, tulisi kohteet huomioida rakennustöissä. Erityisesti olisi syytä huomioida kivikautinen röykkiökohde 2, joka sijaitsee hyvin lähellä nykyisen tien reunaa. Muut kohteet ovat pienialaisia tervahautoja ja pääosin hieman kauempana tiestä.

Muut muinaisjäännökset sijaitsevat alueilla, joille ei ainakaan hankkeen tässä vaiheessa ole osoitettu rakentamista.

Oulussa 30.10.2023,

Arttu Tokoi
arkeologi, FM

Hannu Poutiainen
arkeologi, FM

Johanna Rahtola
arkeologi, FM

Maanala Oy

6. Lähteet

NA: Nimiarkisto, Kotimaisten kielten keskus.

Julkaisut

Okkonen, Jari & Ikäheimo, Janne 1993: Kannuksen Linnakankaan ja Himangan Hiidenlinnan muinaisjäännöksistä. *Faravid. Pohjois-Suomen Historiallisen yhdistyksen vuosikirja* XVI.

Raportit

Hiekkanen, M. 1980. *Kannuksen esihistoriallisten muinaisjäännösten perusinventointi 1980.* Museoviraston arkisto.

Lehtola M. 2007. *Röykkiöt ja raudansulatuspaikka, Kannus*. Museoviraston arkisto.

Lehtonen, K. & Risla P. 2009a. *Tarkastusraportti 10.6.2009. Kannus, Pahikaisharju. Jätinkirkon tarkastus*. Museoviraston arkisto.

Lehtonen, K. & Risla P. 2009b. *Tarkastusraportti 10.6.2009. Kannus, Pahikaisharju 2*. Museoviraston arkisto.

Sarkkinen M. 1992. *Kälviä, Kannus, Lohtaja, Kalajoki ja Alavieska. Kertomus Imatran Voima Oy:n voimalinjan Ventusneva-Pyhäkoski eteläosan inventoinnista 1992*. Museoviraston arkisto.

Skantsi, L. 2016. *Kannus, Maastotarkistukset 14.6.2016*. K.H.Renlundin museo.

Taskinen, H. 1985. *Himanka. Inventointi 1984.* Museoviraston arkisto.

Kartat

Nordenstedt A. 1826a. *Karta öfver Tomujoki och Wälikannus Byars Skog och Utmark Uti Lochteå Socken och Wasa Län. 3dje Renovations delen.* Kannus 3:10. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Nordenstedt A. 1826b. *Karta öfver Tomujoki och Wälikannus Byars Skog och Utmark Uti Lochteå Socken och Wasa Län. 4de Renovations delen.* Kannus 3:11. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Peruskartta 1952. *Karttalehti 2324 12 Välikannus.* Maanmittauslaitos.

Pitäjänkartta 1845–1846a. *Karttalehti Kannus, Lohtaja 2324 12*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänkartta 1845–1846b. *Karttalehti Kannus, Lohtaja 2324 03+06*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänkartta 1846a. *Karttalehti Himanka 2413 10 + 2431 01*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänkartta 1846b. *Karttalehti Himanka 2324 12*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Muut lähteet

Ikäheimo, Janne. *Lista lidarhavainnoista alueella*. Sähköposti Arttu Tokoille 9.11.2022.